

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Giødesen, P. F.; af P. F. Giødesen.

Titel | Title:

Iver Huitfeldt

Udgivet år og sted | Publication time and place: Kjøbenhavn : Gyldendal, 1885

Fysiske størrelse | Physical extent:

65 s., [3] tav. :

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

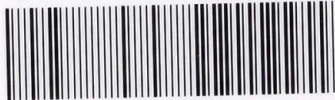
The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

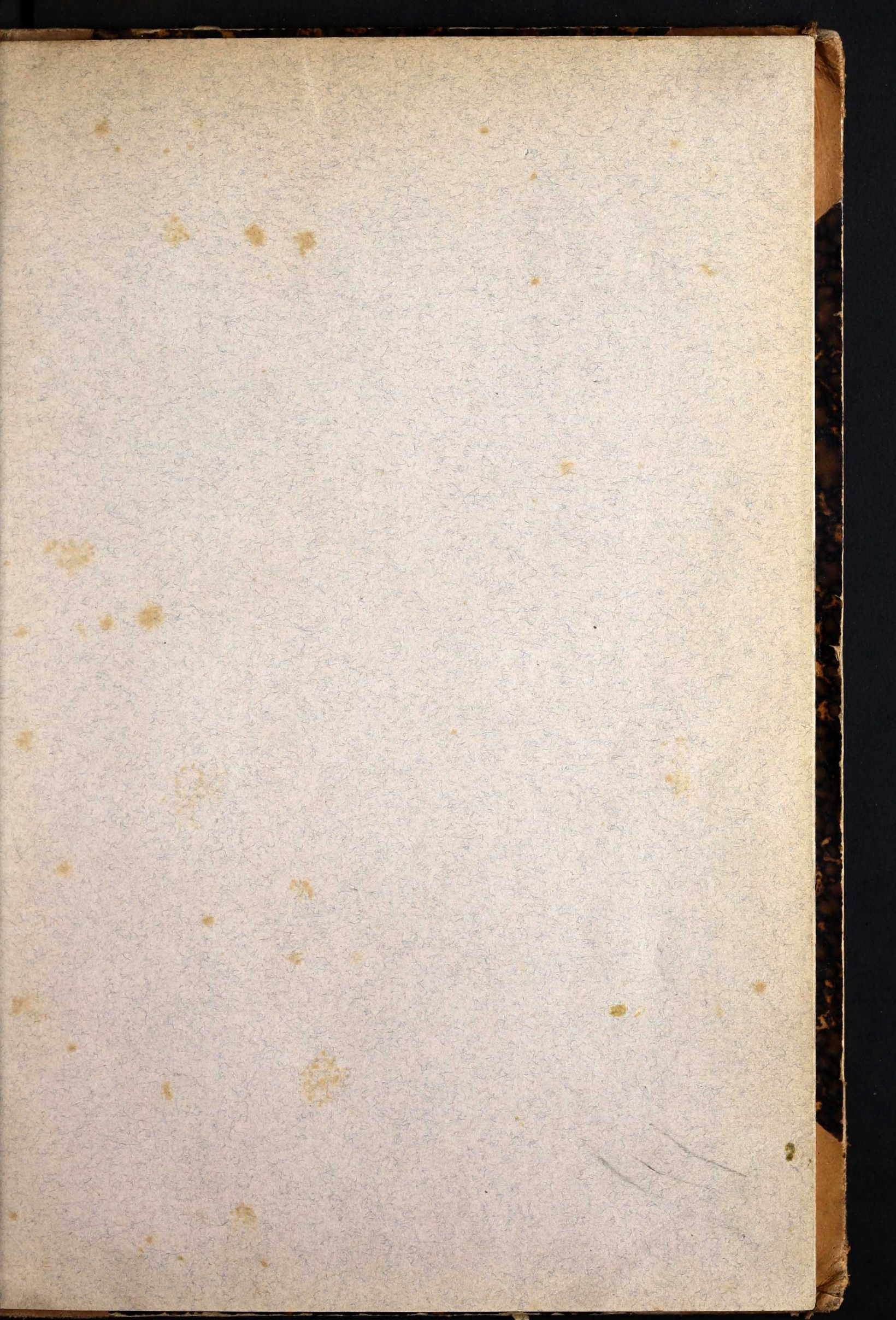
44.-100-80

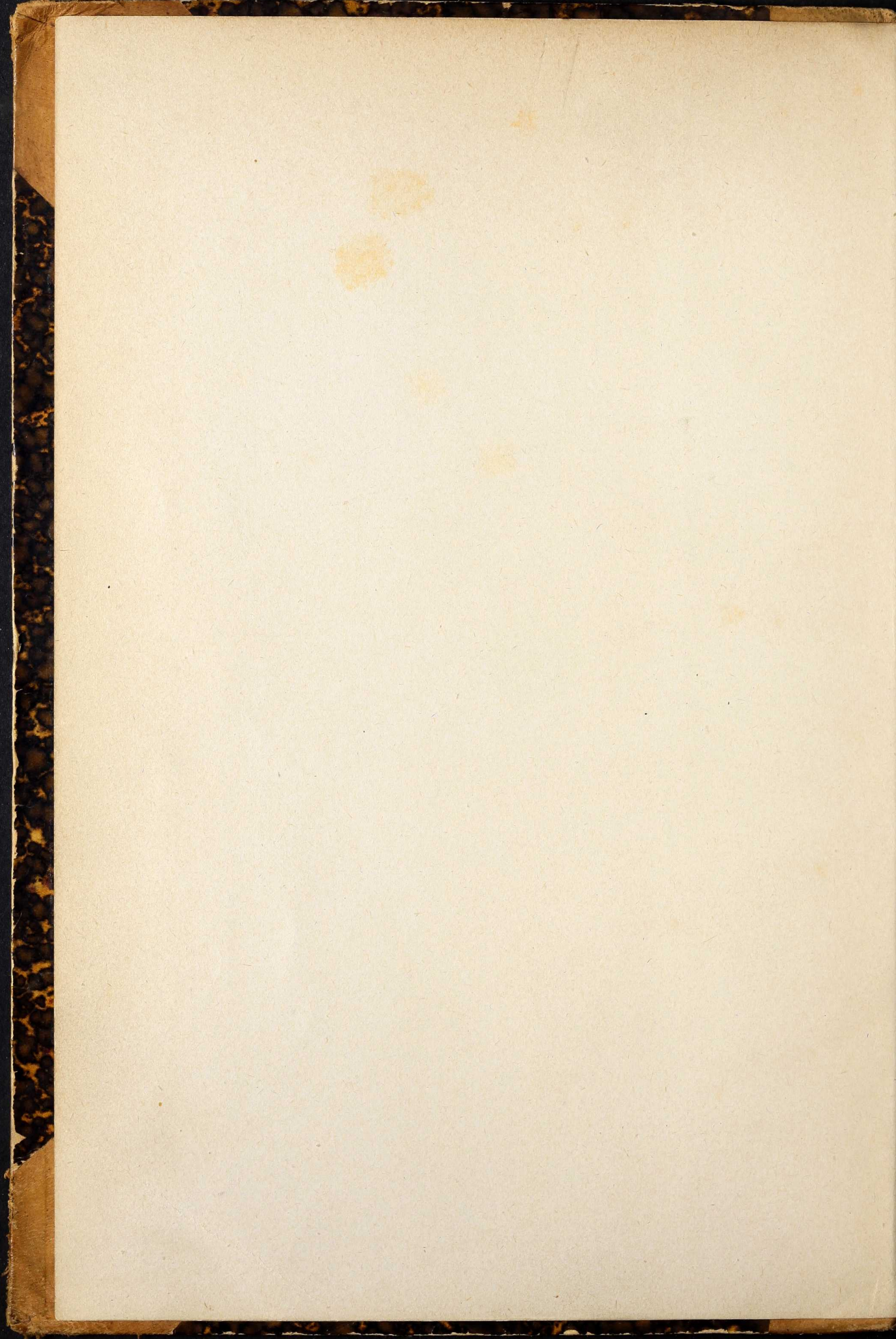
DET KONGELIGE BIBLIOTEK

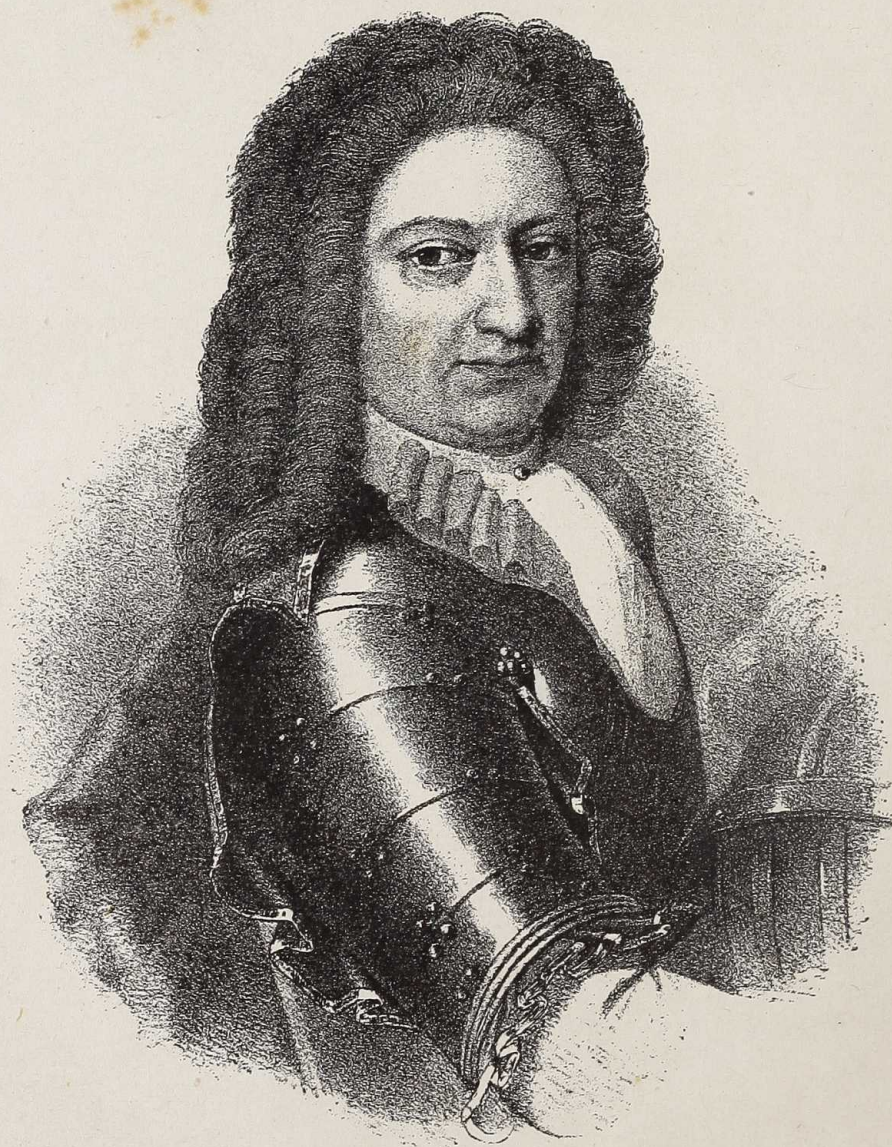
130021037576

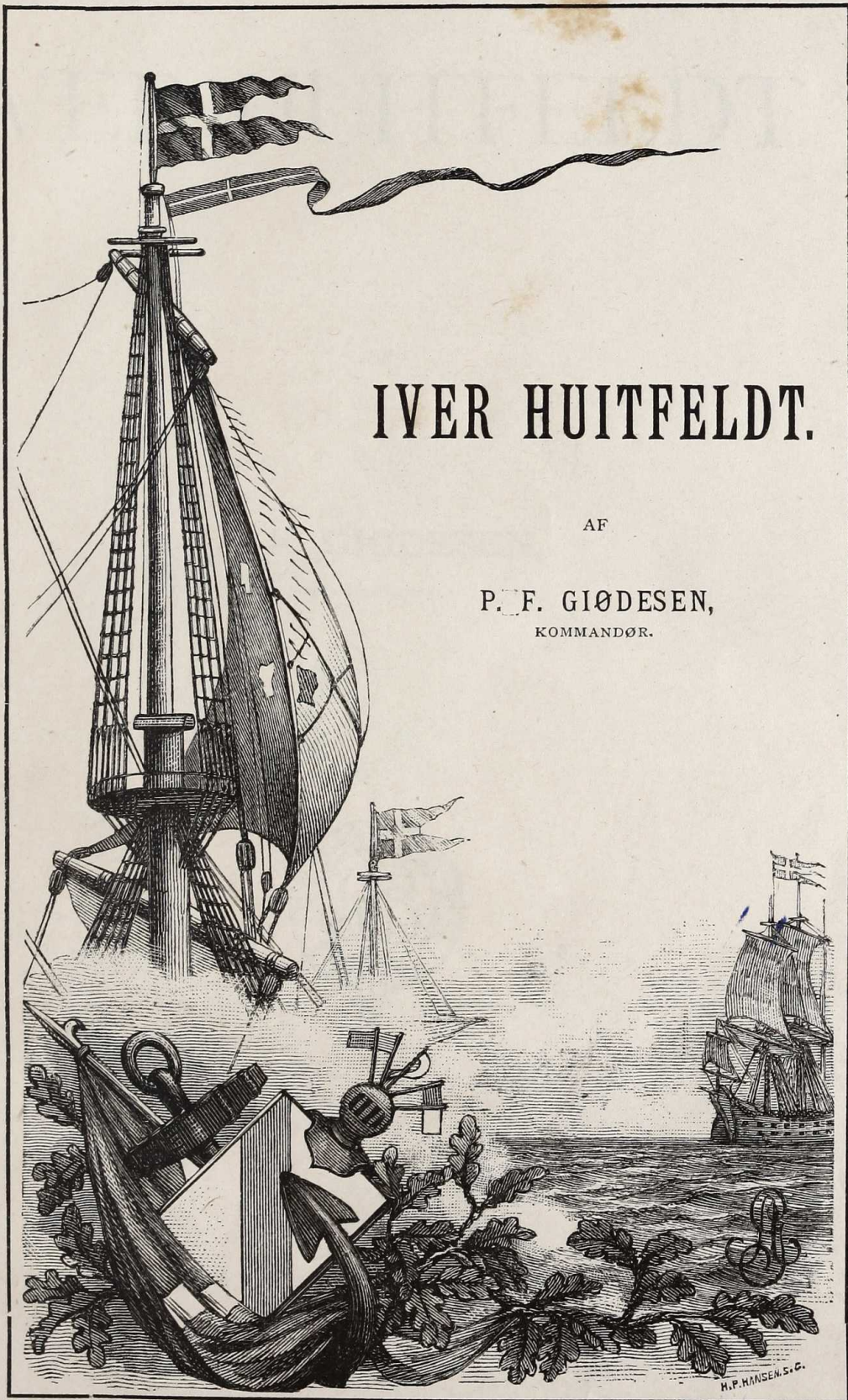

Hügel
M

IVER HUITFELDT.

AF

P. F. GIØDESEN,
KOMMANDØR.

H. P. HANSEN. S. G.

IVER HUITFELDT.

AF

P. F. GIØDESEN,

KOMMANDØR.

KJØBENHAVN.

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN)

FR. BAGGES BOGTRYKKERI.

1885.

IVER HULTFELDT

P. R. GODESEN

KØBENHAVN

KØBENHAVN

NYBROENDE BOKHÅNDEL'S FORLAG OG BOKTRYK. S. 284

I denne lille Bog har jeg søgt at samle og bearbejde, hvad der hidtil er fremkommet om Søhelten *Iver Huitfeldt*. En saadan Samling har ikke existeret tidligere, og hertil kommer, at Affæren i Kjøgebugt den 4. Oktober 1710 aldrig har været behandlet af nogen Sømilitær, efter at Uddragene af Skibsjournalerne fra den Tid ere blevne bekjendte og have kastet et nyt Lys over Dagens Begivenheder. Historikerne ville maaske finde min Fremstillingsmaade hist og her for frit farvet; men efter min bedste Overbevisning er jeg intet Sted gaaet udenfor den historiske Sandhed; hvor jeg har ladet Fantasien raade lidt, har jeg ligefuldt strengt holdt mig indenfor Kjendsgjærningernes Ramme. Ved ikke at begrændse mig til en blot og bar Gjengivelse af tørre historiske Fakta haaber jeg at opnaa, at Bogen snarere bliver læst og derved Kjendskaben til Iver Huitfeldt's Stordaad mere udbredt i Folket.

Forfatteren.

TRYKFEJL.

Side 1, Linie 14 f. o.: «ellers» læs «Og dog».

— 31, — 11 f. o.: «Hoved-Puderne» læs «Hoved-Enderne».

Søger Tanken hen til Danmarks Hædersminder, da lyse over Havet Navnene *Niels Juel*, *Tordenskjold* og *Iver Huitfeldt* som de herligste i Kredsen af de senere Aarhundreders Søhelte. De danne et glimrende Trekløver af en vældig Daadskraft behersket af Klogskab og Snille, et ungdomsfriskt overstrømmende Mod og en glødende Fædrelands Kjærlighed, for hvilken intet Offer er for stort; et Trekløver saa skjønt, at hver Nation paa Jorden vilde være stolt af, om det var dens. Ikke ville vi ved at nævne disse tre Søhelte være utaknemmelige imod de mange andre, saasom *Peder Skram* og *Olfert Fischer*, der førte Dannebroke til Seir paa Havet; men enhver Dansk kjender hine tre Navne som de ypperste i den stolte Skare. Men medens Seirene i Kjøgebugt, ved Gulland, Øland, Møen og Rygen, i Dynekilen og ved Marstrand staa mere eller mindre bevidst for alle, der med blot nogenlunde Interesse have fulgt vor Historie, lever *Iver Huitfeldts* Daad kun som en hellig Troessætning, som Mindet om noget herligt, om hvilket ingen tvivler, uden dog at kjende det historiske Grundlag. Næsten som et Sagn gaar Fortællingen gennem Folket, fordi Enkelthederne fra hin 4. Oktober 1710 have ligget gjemte og spredte

paa Steder, hvor de ikke kom Mængden for Øie. Saa skal da Hensigten med disse Linier være at samle og bearbejde det Spredte for saa tydeligt, som vore Evner formaa, og saa fyldigt, som det paa mange Steder fattige Stof tillader det, at fremmane Helten igjen og opfriske hans Daad, at den kan blive en Kjendsgjerning lige saa godt som Kjøgebugt og Dynekilen.

*

*

*

Er hver ædel Skikkelse, en Nation kan opvise, en Hæder for den, saa er Glæden over den end større, naar det med Sandhed kan siges, at den helt tilhørte Folket, at det var en ægte dansk Slægt, der skjød et herligt Skud, og ikke en Fremmed, der kun tilfældigt kastede Glans over Landet. Vi ville derfor se, hvorfra Helten stammer.

Det var fra en gammel dansk Adelslægt, som kan følges tilbage indtil Begyndelsen af det 15de Aarhundrede. Ved Reformationens Tid antog den, i Henhold til Kong Frederik den 1. Forordning om Slægtnavne, Navnet *Huitfeldt* efter Familiens Vaaben: En rød Skraabjælke i hvidt Feldt. Der nævnes Brødrene Christopher, *Claus*, Peder og Poul Ottesen Huitfeldt, der alle vare norske Lensmænd og i denne Egenskab i længere Tid bosatte i Norge. Christopher, der fremhæves som en af Reformationens ivrigste Forkæmpere, var saaledes i flere Aar forlenet med Bergenhus, og her fødtes i 1546 hans Søn, den berømte Krønike Skribent og senere danske Rigsraad og Kantsler, *Arild Huitfeldt*. Claus havde Skiens Syssel i Forlening, Poul gjorde sig bekjendt ved sit Forsvar af Halmstad imod Erik den XIV, og han var den

første, der førte Navnet «Statholder» i Norge; Peter var norsk Kantsler. Alle fire Brødre vendte dog tilbage til deres Hjemstavn, Danmark. En Søn af Claus, der døde 1590, var *Anders* Huitfeldt til Krumstrup i Fyen og en Tidlang ogsaa Eier af Snidstrup, (nu Sperlingsholm) i Halland. Ved Arv kom han dertil i Besiddelse af Sædegaarden Halshoug i Mandals Sogn og bosatte sig, omtrent ved Aaret 1580, i Norge, hvorpaa han i 1582 blev gift med Margrethe Pedersdatter (Litle), en Datter af den i 1551 afdøde Befalingsmand paa Agershus, Peder Hanssøns (Litle) til Foss (nu Fossesholm) paa Eger og hans Hustru, Fru Ingeborg Nilsdatter (Gyldenløve) af Østeraat. Ved dette Ægteskab kom den adelige Sædegaard Thronstad i Hudrum Sogn, 5 à 6 Mile fra Christiania og c. 3 Mile fra Drammen, i Familien Huitfeldt's Eie, hvor den forblev i over 220 Aar. Han blev dertil forlenet med Gaarden Hof, hvor han en lang Tid boede, og med flere andre Gaarde, og han er Stamfader til alle nulevende Huitfeldter. Han døde c. 1620.

Blandt Anders' Børn var *Jacob* Huitfeldt til Thronstad gift med Fru Elsebe Gabrielsdatter Akeleye, og et af deres Børn var Oberst *Tønne* Huitfeldt til Thronstad og Thom, født 1625. Han var Lensherre og senere Amtmand i Ide og Markers Len og gjorde sig særlig bekjendt ved den Tapperhed, hvormed han i 1659—60 forsvarede Frederikshald imod Carl Gustav. Til Hustru tog han *Helle Margrete* (Thomasdatter) *Nold* til Maglø i Skaane, men født i Kjøbenhavn. Begge døde paa Frederikssteen, han i 1677 og hun i 1671, og blandt deres Børn var Helten *Iver Huitfeldt*, der fødtes den 5. December 1665, rimeligvis paa Frederikssteen, altsaa omtrent en Maaned efter at Frederik den 3. underskrev

Kongeloven. Faderen giftede sig anden Gang med Sophie Amalie (Børgesdatter) Rosenkrantz, med hvem han havde 3 Børn.

Iver Huitfeldt nedstammer saaledes fra en høit anset, og man tør vel sige mægtig Slægt, der talte udmærkede Mænd i sin Midte. I det vi paa dette Sted ville fortsætte Slægt-Registret, skulle vi nævne, at han, der efter Faderen arvede Gaarden Thronstad, hvor han opholdt sig, naar han kunde for Statstjenesten, den 5. Mai 1696, altsaa i sit 30 Aar, i Christianssand giftede sig med den 24aarige *Kjersten Royem*, Datter af Amtmanden over Lister og Mandals Amt og en Tid Stiftamtmand i Christianssand, Claus Nilssøn Røyem og hans Hustru Else Marie (Christiansdatter) Dop. Med hende havde Iver Huitfeldt 3 Sønner og 4 Døttre, af hvilke Sønnen Arild Jacob og Døtrene Helle Margrethe og Sophie Amalie døde i en ung Alder. Af de to andre Døttre blev Else gift med Etatsraad og Lagmand Andreas Lachmann og døde 1743, medens Margrete Sophie ægtede Generalmajor Daniel Andreas Günther og døde 1744. Sønnen Tønne døde i Kjøbenhavn i 1716 som Søkadet, og kun Sønnen Claus, født 1738, naaede at faa nogen Betydning som Lagmand i Tønsberg og Frederiksstad, Assessor i Overretten og Etatsraad, men han døde allerede 1777. Med sin Hustru, hans Kusine Anna Margrete Huitfeldt, havde han 9 Børn, hvoraf 3 vare Sønner. Af disse døde Iver i sit 12. Aar, Christian i sit 18. som Søkadet og Tønne i sit 58. Aar i Aaret 1800, efter at være bleven afskediget af Hæren paa Grund af Sindssvaghed. Med ham uddøde Heltens sidste mandlige Descendent.

Det er kun lidet, der vides om Iver Huitfeldts Hustru. Efter 14 Aars Ægteskab, da han var 44 Aar, blev hun Enke, og Staten bevilgede hende en Pension paa 200 Rigsdaler aarlig, hvad der den Gang var betydeligt, nemlig en Trediedel af en Kommandørs Gage. Med stor Dygtighed skal hun have bestyret sit Gods Throndstad og derved forbedret Familiens økonomiske Vilkaar, der ved Mandens Død vare mindre gode. Biskop Pontoppidan omtaler hende som »en meget christelig og fornuftig Dame«, der blandt andet ved sin Gaard havde oprettet en Skole for omløbende Tiggerbørn, hvori de særlig undervistes i Christendom, og som dertil hver Morgen holdt Bøn sammen med sine Tjenestefolk. Den 19. Juni 1750, altsaa først 40 Aar efter Manden, døde hun, næsten 79 Aar gammel.

*

*

*

Iver Huitfeldt's Barndom faldt i en Periode, hvor han altid hørte om Krig, om Seire eller Nederlag, om Heltegjerninger udførte for Fædrelandet, og hans unge Sind maa sikkert være blevet paavirket deraf. Svenskernes haardnakkede Forsvar af Wismar og Fæstningens endelige Fald, Erobringen af Fæstningen Marstrand, Seiren ved Uddevalla, Nederlaget ved Halmstad og Slagene ved Landskrona og Lund, hvor Nordens to Konger personlig førte Hærene imod hinanden, forefaldt i hans 10.—11. Aar og maa have givet det lille Hoved meget at drømme om. Han hørte om den berømte Griffenfeldts Fald; men hvad der sikkert frem for alt har interesseret den vordende Sømand og maaske givet Stødet til, at han valgte at træde ind i Søetaten,

har dog sikkert været Fortællingerne om Niels Juels og hans Vaabenbrødres Bedrifter. Elleve Aar gammel hørte han om Gottlands Erobring, om Seirene ved Bornholm, Rygen og Øland; endelig i sit 12. Aar om den svenske Flaades Ødelæggelse i det stolte Slag ved Kjøgebugt. Niels Juels Navn var paa Alles Læber, det stod omgivet af en straalende Glorie; men lidet anede Drengen Iver, at den næste Kamp i Kjøgebugt skulde indskrive hans Navn ved Siden af den berømmelige Helt's. Skjøndt ung har han kunnet forstaa den Harme, der gennemstrømmede de dansk-norske Sømænd, fordi de bleve stillede under den «Fremmedes», Hollænderen General-Admiral Tromps Kommando, og Glæden, da Førelsen af Flaaden igjen blev lagt i Hænderne paa de danske Admiraler; med Jubel har han hørt Opregningen af de i Krigen ødelagte 70 svenske Krigsskibe, hvoraf 44 vare ligefrem erobrede, medens intet dansk Skib faldt i Fjendens Hænder. Navnene paa Søheltene *Hendrik Bjelke, Peder Bredal, Nicolas Helt, Jens og Markuar Rodstehn, Henrik Span, Dreyer og Floris Carstensen*, der sammen med den store Admirals Navn gik fra Mund til Mund over Norden, have sikkert fyldt ham med Beundring og higende Lyst efter at træde i deres Fodspor.

*

*

*

Om hans Ungdom vides, at han i sit 20. Aar, i 1686, af Svogeren Axel Rosenkrantz, Stamfaderen til den nulevende Slægt paa Ørup, fik skjænket den Part i Fædrenegaarden Throndstad, som denne ellers ifølge sit Giftermaal med Huitfeldt's Søster Elsebe Helvig havde Ret til. Aaret efter omtales han som værende til Søs

som «Adelsboers» med det hollandske Orlogsskib «Staat van Landen», Kaptain van Laar. I samme Skib var den senere som Viceadmiral berømte *Just Juel* og en Baron *Løvendal*. Reisen gik den 5. Januar 1687 fra Texel til Middelhavet, hvor Skibet anløb de fleste større Handelspladser og den 22. Juli naaede Smyrna. I Genua modtog han og Juel hver en Vexel paa 100 Rigsdaler, der den Gang svarede til et halvt Aars Lønning for en Premier-Lieutenant, og hvorved saavel de som deres «fattige Ven og Kammerat Baron Løvendal» bleve satte i Stand til paa Resten af Reisen at bese, hvad der var af Interesse. Den 19. August seilede «Staat van Landen» igjen fra Smyrna, anløb atter en Del Middelhavs Byer og naaede tilbage til Holland den 19. Marts 1688. De saakaldte Adelsboers gjorde Tjeneste ombord som Matroser; men, saaledes skrives der, «dog lod Kaptain van Laar i de sidste 4 Uger Iver Huitfeldt og Just Juel skiftes til at spise med ham i Kahytten til Aften», hvorimod det ikke omtales, at den mindre velstaaende Løvendal nød den samme Ære. Den hollandske Marine var den Gang en Forskole saavel for de dansk-norske som ogsaa for andre Nationers Søofficerer, og rimeligt er det, at Iver Huitfeldt strax efter sin Hjemkomst er bleven optaget i det dansk-norske Søofficers Korps, saaledes at han kan have været til Tjeneste ombord i den Flaade af 31 Linieskibe og Fregatter, hvori Niels Juel heiste sit Admiralsflag i 1689.

*

*

*

Ungdommens glade og drømmende Dage vare forbi,
og vor Helt tog fat paa Manddommens alvorlige Gjer-

ning. Det var en mægtig Flaade, han traadte til Tjeneste ved. I 1689 bestod den af 59 Skibe med 2,141 Kanoner og 13,237 Mand. 54 vare «Orlogsskibe» 3: Linieskibe; men det var ikke blot deres Tal, der indgød Ærefrygt, det var fuldt saa vel Navnene paa Flaadens berømte Førere og det Ry, der gik af Besætningernes Dygtighed og Mod. Første Gang man træffer Huitfeldt's Navn knyttet til denne stolte Skare, er i 1694, da „*Ivar Huitfeldt Teunissen*“, det Navn, hvormed han altid opføres i Officers Korpsets Lister, nævnes som Chef for Fregatten «Blaahejern» (Hejren), der førte 24 Kanoner og 114 Mands Besætning. Aaret efter, altsaa da han kun er 29 Aar gammel, faaer han imidlertid allerede Kommandoen over det nye Orlogsskib «Nellebladet», som ved en Ordre af 16. Marts sendes ud for at konvojere Handelsskibe til Frankrig. Det var en smuk Kommando for saa ung en Kaptain, Skibet førte 52 Kanoner og 360 Mands Besætning, Batteriet bestod af 18 *Å*digere. Intet meldes om dette Togt. Tiderne bleve fredelige, og Huitfeldt blev beordret til Norge for som Indrullerings-Chef at skaffe norske Søfolk til Flaaden. En Strid, han førte med Kommandanten i Christianssand, de Nostits, endte med, at Generalkrigskommissariatet gav Huitfeldt Ret, men ellers vides intet om denne Periode, uden at han allerede den 28. December 1697 kun 32 Aar gammel blev udnævnt til Kommandør-Kaptain, hvorved han blandt andet rykkede op fra 600 til 900 Kroner aarlig Gage. Niels Juels Død den 8. April samme Aar har bidraget til Avancementet.

I Begyndelsen af Aaret 1700 vare Udsigterne atter krigerske. En Flaade paa 29 Linieskibe, 16 Fregatter og mindre Skibe samt 6 Brandere blev klargjort. Folk

hvervedes til den saavel i selve Landet som i Oldenborg, Bremen, Hamborg og Holland. Den 29. Marts gav Frederik den 4. Ordre til, at 18 Linieskibe skulde udlægges af Bommen, uagtet de ikke havde Folk nok. Flaaden blev delt i 5 Eskadrer under Gen.-Admiral *Jens Juels* Kommando. Ivar Huitfeldt blev Chef for Orlogsskibet „*Printz Georg*«, som førte 70 Kanoner, hvor det underste Lag var 18 Pundigere, og 490 Mands Besætning. Hans Skib fik Plads i den 5. Eskadre, hvor Admiral *E. C. von Stöckens* Flag vaiede. Den 17. April befalede Kongen imidlertid, efter Jens Juels Forslag, at General-Admiral-Lieutenant *Ulrich Christian Gyldenløve* skulde overtage Kommandoen over de paa Rheden liggende Skibe, og at 21 af dem skulde være klare til at afseile til Kjøgebugt; men Iver Huitfeldt's Skib hørte ikke til disse; det blev ved Kjøbenhavn og maatte endog afgive en Del Folk til den øvrige Flaade.

Rimeligt er det derfor, at «*Printz Georg*» var i den Flaade, som, under Gyldenløves Kommando, laa i Sundet ved Middelgrunden, medens den forenede engelsk-hollandsk-svenske Flaade, der bestod af 61 Linieskibe, forsøgte en Beskydning af Kjøbenhavn den 20. og senere igjen den 26., 27. og 28. Juli. Blodet har sikkert kogt i Iver Huitfeldt ved denne tvungne Uvirksomhed, men det skulde saa være; Kongen havde tilskrevet Gyldenløve, at de forenede Flaader ikke vilde angribe de Danske, og havde befalet ham at blive ved Middelgrunden. Først den 30. Juli gav Kongen, der den Gang opholdt sig i Glückstadt, Ordre til at angribe Fjenden; han tvivlede ikke om, at Gen.-Adm.-Lieutenant »med Generalitetet og de Committerede udi Slotsloven Eder wiidere lader være angelegen hvad til Vores tjenneste, Gloire

og Avantage saa oc til Vores Flaades og Kjøbenhavns Conservation samt til en fjendtlig Decentes afvergelse geraade kand.« De allierede Flaader vare imidlertid den danske saa overlegne, at intet kunde udrettes. Carl den 12. gik i Land ved Humlebæk den 4. August, Travendal Freden sluttedes den 18., de fjendtlige Flaader forlode Sundet, og den dansk-norske Flaade blev oplagt ved en kongelig Befaling af 10. September. Imidlertid var Jens Juel død den 23. Mai.

*

*

*

Det var saaledes kun en kort og lidet hæderfuld Kampagne, Iver Huitfeldt deltog i, og fra nu af indtil 1709 synes det, som om han aldeles ikke var til Orlogs. Atter træffe vi ham som Indrulleringschef i Norge. Den 1. Februar 1704 ansættes han som saadan i Distriktet fra Bragnæs til Brevig, og samme Aar, under Kongens Ophold i Norge, bliver han, den 2. Juni, forfremmet til Kommandør, hvorved han naaede en Gage af 1200 Kroner aarlig. Han udnævnes derefter tillige til Chef i Christianssand, afløses i 1707 i Bragnæs Distriktet af Kaptain C. L. Fuchs og den 29. Juli 1707 i Christianssand af Kommandør G. E. Nybur, hvorefter han efter Fuchs's Død atter kommer til Bragnæs Distriktet, hvor han rimeligvis helst vilde være, da det er der, at hans Gaard Throndstad ligger. Der skal i det norske Rigsarchiv findes opbevaret flere Breve, som i denne Periode ere sendte fra Huitfeldt til Søkrigskommissariatet, og de vise ham som en dygtig og samvittighedsfuld Embedsmand, hvad

der kan ses af de Deputeredes Randbemærkninger paa Brevene.

*

*

*

Atter flammede Krigsluen i 1709, da Danmark-Norge i Forening med Czar Peter den Store af Rusland, Kong August af Sachsen og med Polen angreb Sverig. Atter blev der Travlhed paa det danske Orlogsværft for at faa Landets bedste Værn færdigt til Kamp. Den 24. August blive 18 Orlogsskibe beordrede udrustede. Alle i Udlandet værende Officerer, Kadetter og andre Søfolk hjemkaldes. Gen.-Adm.-Lieutenant Gyldenløve faar igjen Kommandoen over den danske Flaade, og Iver Huitfeldt, som var kaldt ned fra Norge, bliver Chef for Linieskibet „*Printz Christian*“, der førte 76 Kanoner, hvoraf de i underste Lag vare 24 Pundigere, og 529 Mands Besætning. Det var det tolvte Skib, hvad Kanon-Antallet angik, i Rækkefølgen af alle de danske Linieskibe, hvis mægtigste Kolosser vare »*Fredericus Quartus*« med 110 Kanoner og »*Christianus Quintus*« med 100 Kanoner; men det var det fjerde i Rækken af Skibene i Gyldenløves Flaade.

Den 28. Oktober blev Krigen erklæret. Den 11. November afseilede Flaaden tilligemed 300 Transport-skibe fra Kjøbenhavn og landsatte Dagen efter Hæren ved Fiskerleiet Raa Syd for Helsingborg. En Eskadre af 2 Linieskibe og 3 Fregatter fik Station imellem Møen, Rygen og Darserort og en anden med 4 Linieskibe og 2 Snauer ved Helsingør; men ellers forefaldt intet af større Interesse i hint Aar. Ved Christiansø blev der Vinteren over stationeret en Eskadre paa 1 Linieskib, 4

Fregatter og 2 Snauer, for at holde Øie med Fjendens Bevægelser i Østersøen; men Iver Huitfeldts Skib synes atter at være forblevet ved Gyldenløves Hovedflaade.

Det var i dette Aar, at *Peter Jansen Wessell*, den senere berømte *Tordenskjold*, blev udnævnt til Søkadet; og nu da Tiden nærmede sig, hvor Iver Huitfeldt skulde finde Helledøden, optages altsaa i Flaaden det tredie Blad i hint stolte Trekløver, hvori Niels Juel var det første. Iver Huitfeldt tjente sammen med dem Begge, hans Bane knytter deres til hinanden, saa at hin Periode bliver en sand Hæderstid for den dansk-norske Flaade.

*

*

*

1710 var et tungt Aar. En heftig Farsot rasede i Europa, men Krigen gik ligefuldt sin hærgende Gang. Overalt hvervedes der Folk til Flaaden, hvis Besætning maa have bestaaet af saavel Danske og Nordmænd, som Hollændere og Tyskere. Den 20. Marts beordredes udrustet en Eskadre under Vice-Admiral *Peder Raben*, den afseilede den 9. April til Østersøen og kort efter til Nordsøen. Imidlertid var Hovedflaaden udrustet i Kjøbenhavn, og da den var bleven forenet med Rabens Eskadre, talte den, den 15. Juli, 34 Linieskibe, 2 Snauer, 7 Brandere og 2 Hospitalsskibe under Gen.-Adm.-Lieutenant U. Chr. Gyldenløves Kommando. Kommandør Iver Huitfeldts Kommando-Stander vaiede fra „*Dannebrog*“, den danske Flaades fjerde største Skib regnet efter Bestykningen og Besætningens Størrelse, det Skib, der Aaret forud havde været Gyldenløves Admiralskib. Det førte 82 Kanoner og 600 Mands Besætning; underste Lag var

24 Pundigere. Stærkere end dette Skib vare kun de to før nævnte Kolosser med 100 og 110 Kanoner, og Gyldenløves Admiralskib »Elephanten», der førte 36 Pundigere. Det har neppe været uden Grund, at man betroede ham en saadan Kommando.

Kongen gav Befaling, at Flaaden skulde seile til Libau, Memel eller Danzig for derfra at konvojere 6000 Mand russiske Tropper til Kjøbenhavn, hvorfra de i Forening med den danske Hær skulde gaa over til Sverig. Da Gyldenløve modtog denne Ordre, skrev han under 27. August og forestillede Hans Majestæt: 1) at den sildige Aarstid og en stor Del af Skibenes «skrøbelige» Tilstand gjorde det farligt for de svære Skibe at opholde sig paa den curlandske Kyst, som var blottet for Havne, hvor slige kunde løbe ind; 2) at Flaaden, foruden flere Skibes maadelige Tilstand, var slet bemandet og havde mange Syge, hvilket Geheime-raad og Admiral *Gedde* (som var afsendt af Kongen for at kunne aflægge sikker Rapport om dens Tilstand) maatte have meldt; 3) at de Svenske, som endnu laa i Carlsrona, dersom de benyttede sig af disse Omstændigheder og attakerede Flaaden, naar den var «belemred med en Convoy», da mulig kunde seire: og 4) at Fjenden, dersom han ikke vilde indlade sig i noget Slag, let kunde, naar Flaaden var saa langt borte, seile fra Carlsrona til Øresundet og forsænke Indløbet til Kjøbenhavn saaledes, at de danske Orlogsskibe ei kunde komme derind, samt bombardere Hovedstaden, og derefter, hvis han, for at undgaa den danske Flaade, ej vilde retournere til Carlsrona, seile til Gøteborg. Den 13. September gjentog imidlertid Kongen sin Befaling, og næste Dag afseilede Gyldenløve fra Kjøge-

bugt for at udføre Expeditionen; men saavel Orlogs- som Transportskibene bleve Natten derpaa skilte fra hinanden under en svær Storm og lede saa megen Skade, at det i et Krigsraad blev besluttet at forblive under Bornholm, indtil der indløb nærmere Ordre fra Kongen.

Skaden paa Flaaden maa have været meget stor for at bevæge Gen.-Admiralen til et saadant Skridt, og at den var det, ses tildels ogsaa deraf, at 4 Linieskibe, der havde mistet *alle* Masterne, maatte sendes til Kjøbenhavn, medens et i Forveien var gaaet samme Vei, fordi det var «ubrugeligt». Et Linieskib maatte lave Nød-master og to andre, hvoriblandt «Dannebroke», havde brækket Fokkemasten, som kun blev repareret saa nogenlunde.

*

*

*

Men ikke nok hermed. Den nævnte Farsot, som i Skrifter fra den Tid kaldtes «Pletfeberen», rasede voldsomt ombord i Flaaden og blev ikke bedre derved, at Besætningerne manglede Klæder og fik daarlig Kost; særlig omtales slet Øl, som fra det kongelige Bryghus blev sendt Skibene i gamle Trantønder. Iver Huitfeldts Skib har øiensynlig været slemt medtaget. Af en Indberetning af 24. August til Gen.-Admiralen ses det, at Skibet da havde 156 Syge i Land og ombord, hvorfor ogsaa en Lieutenant Storck, der samme Dag var kommen til Flaaden med friskt Mandskab, blev beordret til at afgive 16 (!) Mand til «Dannebroke». Den 11. September afgav Skibet igjen 14 af Doktor Bing udpegede særlig syge Folk, og 2 Dage senere gav Gen.-Admiralen Ordre til, at alle Skibene skulde overføre deres Syge til

2 Transportfartøier, der kunde rumme ialt 650 Mand, og heri maatte ingen Forsømmelse ske. Den 3. Oktober fik «Dannebrog» 50 friske Folk, men det tør anses for utvivlsomt, at Besætningen derved langt fra er bleven komplet.

Man faar et Begreb om, hvordan Tilstanden var i Flaaden, ved at læse, at i en Rapport af 28. August angives Antallet af de Syge, der vare sendte i Land, til 1800, medens der endnu var 1072 Angrebne ombord; men bedst betegnes den ved Vice-Admiral *Peter Rabens* Votering i et Krigsraad, der holdtes ombord i Flaaden den 21. Oktober. Den lyder saaledes:

«Ere vi nu i slettere Tilstand end nogen Tid tilforn at tage imod de Svenske eller at gaa dem offensive imod; thi baade har Sygdommen taget mere til, saa og Øllet aftaget, og har vi ey noget Forraad af Øll seet, ej heller Barberere, ja, det som høyst nødig var, Forfriskning af fersk Mad for Syge, saa jeg ey veed, om ey mange Afdødes Blod vil raabe Hevn over General Commisariatets slette Anstalt, som, Gud bedre det, endnu er som det har været det heele Aar. Jeg vil ey troe, det skeer saa meget af Malitie, som af stor Vankundighed, saa jeg beder Gud ey tilregner dem deres Efterladenhed. Ja det mere er, for slig Forsømmelses Skyld, at det som manquerer ey til rette Tid kan vorde anskaffet, lider Hds. K. Mayts. Tjeneste dobbelt, nemlig at Kongen maa holde de Syge og dennem paa Landet forfleye, og igjen skaffe til Skibene friske Folk, foruden den slette Tilstand, som Skibene ere udi, idet de ey haver, hvad de skal, hvorfor jeg ey frafalder mine forrige Vota, men at vi bør foruden nogen Tids Forliis

ankrede fra Nordpynten af Stevns Klint og langs Landet hen imod Kjøge By. Aftenen forud havde den indtaget denne Plads, men den laa ikke i Orden; hvert Skib havde lagt sig, hvor det bedst kunde, for at faa Proviant m. m. fra Transportskibene, der altsaa i et stort Antal — en Beretning skreven ombord i det svenske Gen.-Admiralskib «Götha Lejon» siger 40 — fandtes blandet ind imellem Orlogsmændene. Regner man, at der har været ca. 2 Kabellængder imellem Linieskibene, have de strakt sig over en Længde af omtrent 5 Kvartmile fra ud for Kjøge-Sønakke til vel omtrent 3 Kvartmile fra Kjøge By eller maaske noget østligere, for at de vestlige Skibe ikke skulde ligge for nær ved Kjøge Flak.

*

*

*

Det var en klar Solskins Morgen med en Mersseils Kuling af SSØ; Østersøens Bølger rullede friske og skummende ind i Bugten, hvor Skuderne duvede for de tykke Ankertove. Kl. 9 saa man ude til Søs en Mængde Seilere dukke op af Horisonten; de tegnede sig mørke paa den lyse Himmel, og det var umuligt strax at afgjøre, hvad Slags Fartøier man havde for sig. Gyldenløve antog dem for en Transportflaade, der kom fra Danzig. Høiere og høiere taarnede imidlertid de fremmede Skibe sig op, tydeligere og tydeligere bleve deres Reisninger og Seil, og ved Middagstid indsaa den danske Gen.-Admiral, at det var Fjenden, som stævnede ned imod ham. Endnu laa dog den danske Flaade stille, kun Signalflagene, som foer op og ned, viste, at der var noget ualmindeligt paafærde. I Admiral Sehestedt's Journal

hedder det: «I det 7. Glas (Kl. 11^{1/2}) lod Generalen et hvidt Flag vaie med en rød Stribe og en Kongens Gjøs under fra Fortoppen og en blaa Vimpel fra Formærseraa om Bagbord og en Kongens Gjøs fra Besansraaen, — — — — hvorpaa vi gjorde klar Skib. I det 8. Glas (Kl. 12) lod Generalen blaat Flag vaie og skjød 3 Skud, Flagmændene gjorde samme Signal. Vi kappede med hele Flaaden og gik under Seil.» Vinden havde paa den Tid halet sig om til SØtØ, altsaa endnu mere lige ind i Bugten, og det blæste en stiv Mersseils Kuling.

Fjenden, der seilede op, var en svensk Flaade paa 21 Linieskibe foruden Fregatter under General-Admiral *Wachtmeister*.

*

*

*

Flaaden laa altsaa i Uorden og blandet ind med Transportflaaden, da den kappede Ankertovene og faldt NØtØ over. Fjenden var til Luvart. Opgaven maatte under disse Forhold være, dels saavidt muligt at holde Luven for hurtig at krydse op mod Svenskerne, dels alligevel at faa Skibene formerede i Slagorden med Datidens Avantgarde, Corps de Bataille og Arrieregarde. Dette kunde kun udføres nogenlunde hurtig ved, at de luvaste Skibe holdt ned til de lævarste af samme Deling og formerede sig paa Linie; det er klart, at hele Flaaden ikke holdt ned til de Skibe, der laa længst i Læ dybt inde i Bugten, hvorved den vilde komme et Par Mile i Læ af Fjenden, og hele Manøveren vilde have været en halv Flugt. Opstillingen i tre eller maaske flere Delinger, den ene til Luvart af

den anden, var dertil den naturligste i det for en stor Flaade forholdsvis snævre Farvand imellem Kjøge Sønakke og Amager Landflak, en Afstand af neppe 2 Mile. Det gjaldt jo endelig i Førstningen ogsaa mere om at vinde op til Luvart end om at være beredt til at slaaes; thi at den fjendtlige Styrke med den stive Kuling ikke vilde for langt ind i Bugten, kunde man sige sig selv.

At Opgaven og Situationen har været som her fremstillet, fremgaar ogsaa af et Skrift om Affæren affattet den 15. November 1710 ombord i Linieskibet «Wenden», Viceadmiral *Peder Raben*, og som fremkom til Svar paa en Fremstilling af Kampen, skreven ombord i det svenske Gen. Adm. Skib Dagen efter Affæren. Det hedder i dette Skrift: «at alle gjorde sit Bedste for at nærme sig Fjenden ved Vinden, som var os contrair — — — — og Avantgarden gjorde alt, hvad den kunde for at vinde Høide», Udtryk, som aldrig vilde være brugte, hvis Flaaden havde været i en samlet Kjøl-vands-Linie. Lige som i Modsætning til den danske Flaades spredte Opstilling hedder det dernæst, at de svenske Skibe «havde beholdt deres *Ordre de bataille*». Linieskibet «Havfruen's», Schoutbynacht *C. T. Sehested's* Journal siger: «Vi faldt NØ over med *endel* af vore Skibe, og vi gjorde vores Bedste at luvere op imod Fjenden, der var ungefær $\frac{1}{2}$ Mil fra os til Luvart Vi gjorde Slag paa Slag; men vi maatte mestendels vende for Vinden om, formedelst det kulte haardt og den store Sø der gik, saa vi kunde ikke komme op til ham saa nær, som vi gjerne vilde». Om muligt endnu mere afgjørende er imidlertid Gyldenløves Rapport af 5. Oktober, hvori det hedder: «Jeg lod gjøre signal til

at kappe, for at komme des hastigere udi nogen ordre, mens, saasom det kuulte sterck og farvandet her er meget knap, saa vi ofte maatte vende, og det enda for vinden om, vilde det ike lykkes for os, at komme i nogen synderlig Orden».

Vi have dvælet særlig ved dette Spørgsmaal om Flaadens Manøvre, efter at Ankertovene vare kappede, fordi vi mene, at dette faar en overordenlig Betydning ved Bedømmelsen af *Iver Huitfeldt's* Optræden, efter at hans Skib var geraadet i Brand, hvad vi senere skulle godtgjøre.

*

*

*

De svære Seil falde raslende los fra Ræerne, hales ud i Skjøderne, heises og bugne voldsomt for Vinden, da Ankertovene kappes. Alt efter som de kunne det bedst for ikke at rage ombord i hinanden, falde Skuderne Bagbord over, stævnende NØtØ mod Amager og Drogden. Underseilene blive satte. For den stive Kuling krænge Skibene haardt, faa Fart og skumme frem gennem de friske Bølger. Hist bærer et Skib ad Læ til, her luver et andet til Vinden, hist kovender et, her stagvender et andet, alt er et tilsyneladende Kaos; men de dansk-norske Skibschefer søge og finde med prøvet Dygtighed hver sin rette Plads under Krydset imod Fjenden.

Holdende i Kjølvandslinie nærmer den svenske Flaade sig fra SØ. Den mindsker Seil og dreier for en kort Tid SV efter, som om den vilde føre sine styrbords Batterier i Ilden; men pludselig vaie Signaler

fra Gen. Admiralens Skib, «Gøtha Lejon», alle Skibene vende for Vinden paa en Gang saaledes, at Arrieregarden kommer forrest og omvendt, og saa at hele Flaaden stævner, lige som den danske, NØtØ hen. I Vendingen mister Linieskibet «Prins Carl», Admiral Sparre, sin Forstang, der gaar overbord for den stive Kuling.

Den danske Avantgarde, hvortil «Dannebroke» hører, naaer imidlertid over mod Amager-Flakket, og Gyldenløve giver den Signal til at vende ved Contramarche, hvilket sker omtrent ved det $\frac{4}{5}$ Glas paa Kvældsvagten (Kl. 2 Eft.). Et efter et vende de tunge Linieskibe i hinandens Kjølvande, stævne mod SSV og presse Seil for at komme Fjenden til Luvart, men forgæves; Kulingen er for haard, Søen for høi. Modstanderne nærme sig dog mere og mere hinanden. Den danske Avantgarde kommer NNØ fra op i Læ af Fjendens Linie.

Forrest af de danske Skibe skummer «Dannebroke» frem, næst den følger «Mars», Kommandør *Liebedantz*, «Beskjermeren», Kommandør *Wilster*, og «Qvintus», Vice-Admiral *Reedz*.

*

*

*

Omtrent ved 5. Glas (Kl. 2 $\frac{1}{2}$) skyder det svenske Gen. Admiralskib de første Skud, «Dannebroke» svarer, og snart efter dundre ogsaa Kanonerne fra «Mars» og «Beskjermeren». Det er de tre eneste danske Skibe, der kæmpe, Resten af Flaaden er endnu for langt i Læ. Fra svensk Side fyrer en Del af Centrum og den agterste, den sydligste, Deling, ialt vel 11 à 12 Skibe. Kampen er dog ingenlunde varm, dertil krænge og arbeide Skuderne

for meget, dertil er Afstanden imellem Fjenderne for stor.

Scenen er prægtig. Længst inde i Bugten krydser den danske Hovedstyrke under Presning af Seil, længere ude ses den svenske Bataille Linie, en mægtig Række for mindre Seil, imellem dem begge stævne Iver Huitfeldt og hans Følgesvende op imod Fjenden. Hen gennem det friske, mørkladne Hav bruse duvende og slingrende de stolte Skuder; med uimodstaaelig Kraft kaste de brede Bove Søerne fra sig, bryde dem i Skum og sende dem dansende hen langs de sorte Skibssider. Hundreder af bugnende Seil skinne solbelyste mod den blaa Himmel, medens den hvide Krudtdamp, hver Gang den vælter ud fra Batterierne, strax gribes af den friske Vind og farer hen imellem Bølgerne, der en Stund tegne sig helt mørke mod Dunsten, som hænger imellem dem. Rundt om hoppe Kuglerne hen over Havet, sende høie skummende Vandsøiler i Veiret, fare susende hen over Skrogene eller synke forinden tilbunds. Kun nu og da slaa de bragende gennem de tykke Egesider, spredende Død og Elendighed.

Snart vælter en ildevarslende, sort Sky sig frem agter ved Stormasten ombord i «Dannebrog». Der er Ild i Skibet, utvivlsomt antændt ved Gnisterne, kastede tilbage af Vinden fra dens egne Skud. Tykkere og tykkere, mørkere og mørkere ruller Røgen sig frem, svøber om Masterne, buldrer ud af Kanonportene og op langs den høie Agterstavn, pibler rundt om dens rige Snirkler, blander sig med den hvide Krudtrøg og farer ad Læ til.

Dog tordne endnu Skibets Kanoner og sende Kugle efter Kugle imod Fjenden.

Slikkende skyde Flammernes røde Tunger sig ud gennem Røgen, sno sig som glødende, rygende Slanger op ad de begede Tøve, fænge snart hist, snart her, gjøre et Spring eller liste sig gnavende, borende frem, alt som det passer dem bedst, hyllede i Damp.

*

*

*

Iver Huitfeldt lader Ankeret falde.

Skuden svaier op imod Vinden, ligger stille og duver i Bølgerne. Seilene fænge, hvirvles i brændende, rygende Laser høit op i Luften, flyve for Vinden og sprede sig som Aske over Vandet. Stedse høiere og høiere i Reisningerne, altid ogsaa dybere og dybere i Skroget arbeider Ilden sig videre

Men end tordne «Dannebrogens» Kanoner mod Fjenden fra det underste Batteri.

Mesanstemmen falder; vildere og vildere raser Branden, Stormasten og lidt senere Fokkemasten vælte som rygende Ildsøiler. Alt er kun et frygteligt Baal, hvorfra de mørke Flammer og Skyer af Røg buldre frem som i djævelsk Dans og vælte sig viden om feiede af Vinden langs Havet. Af og til knalder endnu et Skud. Det er de glødende Kanoner, der fyre af sig selv; Hænderne, der betjente dem, ere borte. Skroget er brændt næsten til Vandet.

Pludselig lyder et voldsomt Brag. En rædsom skjøn Fontaine af Ild og Kruttdamp blandet med Røg og mørke Stumper stiger høit imod Himlen, staar lige

som stille en Stund, bøier saa af for Vinden, spreder sig og forsvinder hen imod Flaaden i Læ.

„Dannebrogé“ er fløjet i Luften.

I næste Øieblik rulle Bølgerne deres vante Gang hen over Stedet, kun let vippende Stumper af det stolte Orlogsskib; men Ildsøilen fra Skibet havde baaret Navnet *Iver Huitfeldt* og Mindet om hans tappre Mænd frem til Ihukommelse, saa længe som endnu det hvide Kors i den røde Dug vaier over Vandene.

*

*

*

«Beskjermeren», «Mars» og «Quintus», der seilede i «Dannebrogé's» Kjølvand, bar af for ikke at komme for nær ved Branden. Ogsaa «Havfruen» kom, efter at være vendt, tæt ned ved det; men alle i Læ. Imidlertid var den svenske Flaades forreste Deling naaet op imod Amager Grundene og vendte SSV over. Efter forgæves at have prøvet paa at gaa igjennem Vinden maatte Linieskibene «Tre Kroner» Viceadmiral Ruuth, og «Prinsessan Ulrika», Schoutb: von Løwen, vende for Vinden, men ragede derved paa Grund, hvor de bleve. Fra Kjøbenhavn udsendtes Morterer for at beskyde Skibene, men uden Nytte; de laa for langt ude. Om Natten bjergede Svenskerne, hvad de kunde fra Vragene, som de saa forlod og stak Ild i. Næste Formiddag sprang de i Luften, efter at det svære Skyts af sig selv for

sidste Gang havde sendt en tordnende Hilsen hen over Havet.

Saa vel den dansk-norske som den svenske Flaade vare efterhaanden komne bidevind over Styrbord og fulgte hinanden SSV hen, Svenskerne selvfølgelig til Luvart, men uden at der veksledes flere Skud. Kulingen var tiltagen saa meget, at de underste Batteriporte maatte holdes lukkede; Veiret saa dertil truende ud. Ved det 2. Glas i Platfoden (Kl. 5 Eft.) ankrede derfor den fjendtlige Flaade, efter svenske Opgivelser, omtrent i Linien mellem Amager og Stevns. Gyldenløve gav derpaa Signal for at ankre til den danske Flaade ved det 4. Glas (Kl. 6 Eft.), alle Flagmændene repeterede Signalerne, og en halv Time senere var Seiladsen endt. Atter laa Flaaderne stille. Schoutb: Sehestedt's Journal angiver Stedet, hvor han ankrede, nemlig 2 Mile NtV for Stevns Huk paa 6 Favne Sandgrund, hvad der stemmer godt med, at han skriver, at den fjendtlige Flaade laa tilankers omtrent 1 Mil ØSØ for ham.

Den haarde Kuling vedblev næste Dag, saa at Flaaderne forbleve til Ankers, men den paafølgende Nat lettede Svenskerne, krydsede sig op forbi Falsterbo og videre til Høiden af Ystad, hvor de igjen ankrede. Gyldenløve søgte at forfølge dem, men det synes, som om Fjenden har faaet en heldig Strækbovt forbi Falsterbo, og at han derved vandt et afgjørende Forspring. At den danske Flaades jammerlige Tilstand imidlertid har spillet en lige saa stor Rolle som den daarlige Strækbovt, synes os utvivlsomt.

Den 12. Oktober modtog Gen. Adm. Gyldenløve Ordre fra Kongen til med den største Del af Flaaden

at søge Kjøbenhavn, og den 19. Oktober gik Gen. Adm. Wachtmeister med sine Skibe ind til Karlskrona.

* * *

Der har været reist Tvivl om, hvorvidt Iver Huitfeldt ankrede eller holdt gaaende under Seil, da Ilden var brudt ud i hans Skib. Tvivlen er løst ved Ordene i Schoutb. Sehestedt's Journal: «I det 8. Glas vendte vi Sønder over, og vi vare kun et lidet Stykke fra Dannebrog, og *den var kommen tilankers.*»

Hvorfor ankrede Iver Huitfeldt?

Af Flaadens Skibs-Journaler fremgaar det bestemt, at de oven nævnte tre Linieskibe vare de forreste og luvarste. «Nellebladet's» Journal siger: «Dannebrog var den luvarste»: I Wenden's» staar: «Dannebrog var noget til Luvart af Flaaden»; I «Havfruen's»: at Svenskerne beskøde «vores forreste Skibe, som vare Dannebrog og Mars». Gyldenløve skriver i sin Rapport, at den svenske General begyndte at fyre paa Skibet Dannebrog «hvilket var noget til Luvart op», og endelig hedder det i den før omtalte Relation, der er affattet ombord i Peder Rabens Admiralskib: «det forreste Skib i Avantgarden var Dannebrog.»

Det er altsaa Flaadens luvarste Skib, hvori der gaar Ild under en stiv Mersseils Kuling. I Læ af det ligge over 20 Linieskibe foruden andre Fartøier og krydse sig op. Vi minde om, hvorledes disse Skibe kom under Seil i flere Delinger, eller maaske rettere, som de kunde bedst, og vi tilføie, at Transportflaaden neppe er bleven liggende ubeskyttet i Sydsiden af Bugten, men snarere er søgt længere ind i den bag Orlogsflaaden. «Vi gjorde Slag

paa Slag; men maatte mestendels vende for Vinden om, formedelst det kulte haardt og den store Sø, der gik» skriver Sehestedt, og et andet Sted melder han, at da han Kl. 5 var tæt ved det brændende Skib, vendte han Sønder over. Kaptain Wiglas v. Schindel skriver derimod, at hans Skib «Nellebladet» omtrent ved samme Klokkeslet vendte ØNØ hen; Beviser for, at Flaaden uden Slagorden krydsede paa i Læ af «Dannebrog», hvor der altsaa var et Kaos af Skibe i alle Stillinger, nogle liggende bidevind over Styrbord, andre over Bagbord, nogle bærende af i Vendingen, andre luvende op, alle i et forholdsvis snævert Farvand og alle i mere eller mindre maadelig Stand.

Kom et brændende Skib, hvorfra Gnister og Ildflager flyve for Kulingen, ind i denne Klynge, var Faren for Flaaden overhængende. Dette staar klart for Iver Huitfeldt, og der er ingen Tvivl hos ham. — Han bliver, hvor han er. — Han kan søge at naa Land inde i Kjøge Bugt, men Seilene ville fænge, saasnart han bærer af, og han ved da ikke, hvad Øieblik Masterne falde. Som et vældigt Baal vil Kolossen villieløst drive for Vinden ned i Flaaden, uden at han vil være i Stand til at gjøre det mindste for at afværge Faren. Ingen kan dertil vide, naar Flammerne naa Krudtmagasinet, saa at en Hagel af Gløder regner ned over hans Kammerater. — Han bliver derfor, hvor han er. — Der er ikke Spor af Udsigt til Hjælp; alle ere i Læ og arbeide sig møisommelig frem. Da Branden havde taget Magten fra Besætningen, hvad vilde saa have været naturligere, end om Iver Huitfeldt bar ad Læ til, hvor han var aldeles sikker paa, at de andre Skibe vilde møde til Hjælp for at redde, hvem de kunde af Besætningen. — Men han blev, hvor han var. — Gaar der Ild i et

eneste Skib endnu, er Faren for Flaaden og derved for Fædrelandet uberegnelig. Fjenden ligger til Luvart, og hvad det vilde sige i den Tid, forstaar hver Sømand. Kommer der Brand i flere Skibe, opstaar der mere Forstyrrelse i den danske Flaade, ville Svenskerne utvivlsomt bære af og, stedse dog holdende sig til Luvart, fuldføre Ødelæggelsen af den i Bugten indestængede Flaade. Danmarks Overherredømme paa Havet vil ubetinget være forbi, Landet ligge aabent for Fjenden, Krigen være tabt. — Iver Huitfeldt og hans Mænd have intet Valg. — *De blive, hvor de ere, og skyde Skud paa Skud mod Fjenden, saa længe indtil Røg og Luer drive dem fra Kanonerne.*

Tung har Stemningen været ombord i den danske Flaade i hine Tider, hvor Pesten hærgede; tungest maaske ombord i Iver Huitfeldt's Skib, der havde lidt saa meget. Hver Dag, hver Time har Besætningen sikkert ønsket sig borte fra det knugende Skrog; men dybest inde hos dem alle har der levet et Minde om Niels Juels stolte Tider, et Haab om ogsaa en Gang at kunde træde hans og de andre Heltes Spor, en Trang til at udrette noget for Fædrelandet. Da Flammerne rase i Skibet, gjærer det altsammen frem. Nød, Savn og Sorger ere glemte. Flagets Ære, Flaadens og Fædrelandets Vel, Kongens og Nationens Roes staar for deres Blik som de eneste rette Ledestjerner.

De holde deres Post og dø.

*

*

*

Hvormange Mennesker der mistede Livet med «Dannebrog» vides ikke med Sikkerhed. Den 19. Juni

havde Skibet med Officerer og Mandskab ialt 600 Mand, men henset til Afgangen ved Sygdom kan Besætningen maaske ansættes til omtrent 500, og af disse reddedes rimeligvis kun 3, der forlode Skibet i en Jolle; i det mindste nævnes det, at Kongen ved en Resolution af 27. April 1714 tilstod 3 Matroser af Kjøbenhavns Hverving, «som ved Dannebroges ulykkelige Sprængelse 1710 bleve salverede», en Douceur af 2 Maaneders Gage. Blandt dem, der omkom, var ogsaa den Deputerede i Søetatens Generalkommissariat, Etatsraad O. Hansen, der var ombord medhavende Krigskassen. Hvorvidt der var Penge i denne, er meget tvivlsomt; den Dag, Flaaden forlod Kjøbenhavn, den 14. Septemder, var den i det mindste tom.

Hvad Iver Huitfeldt følte og tænkte under Branden, ved selvfølgelig ingen, og kun de tre Reddede kunne have meddelt, hvad der foregik i Skibet. Sikkert er det, støttet til deres Udtalelser i Forbindelse med Gyldenløves og hans Officerers Dom, at der dannede sig en Folkemening, som løftede «Dannebroges» Chef op paa den Helteplads, hvor han staar og bliver. Desværre er den Rapport, som maa have været Gyldenløves Hoved-Meddelelse om Affæren den 4. Oktober, gaaet tabt; i det mindste har den hidtil ikke været til at finde. At «Dannebroges» Skæbne kun omtales med faa Ord i Gen. Admiralens første Rapport af 5. Oktober, er ikke til at undre sig over, thi den er skreven om Morgenens Kl. 9, Dagen efter den anspændende Begivenhed og med Fjenden endnu for Øie.

Iver Huitfeldt's Kampfællers Dom om ham fremgaar af de Ord, som de brugte i en Indstilling af 23. Februar 1711 til Kongen om Pension til hans Enke. Hun sad, som

tidligere omtalt, i trange Kaar, særlig paa Grund af at et nybygget Skib, der tilhørte ham, var forlist. Ordene lød saaledes:

«er og vitterlig, at de Svenske efter overstanden bevidste Action sig haver selver erkyndiget om den Person, som Skibet commanderede, formedelst at der Skibet stod i fuld Brand, han da ikke opholdt med at bruge Stykkerne sin Fjende til mulig Asbræk, mens derimod lod see sin uforsagte Tapperhed og ved eget Exempel animerede samtlige Skibets Folk til mandelig Strid.»

Indstillingen var underskrevet af Gen. Admiral U. C. Gyldenløve, Vice-Admiralerne N. L. Barfoed og P. Raben samt Schoutbynachterne C. T. Sehestedt, Günthelberg og O. Judichær, som alle undtagen sidstnævnte personlig bivaanede Kampen den 4. Oktober.

Som alt meddelt, tilstodes der Enken 200 Rd. aarlig i Pension, og Enkerne og Børnene efter de andre Omkomne fik udbetalte 3 Maaneders Løn foruden de Penge, som deres Mænd eller Forældre havde tilgode den Dag, de døde.

*

*

*

Om Iver Huitfeldt's Lig, der gjenkjendtes ved hans Fingerring, hedder det i Holmens Kirkes Kirkebog saaledes:

«3. November 1710. Commandeur Iver Huitfeldt's Liig, som blev funden igjen ved Kjøge Kro (Bro?), efter at han var sprungen i Luften paa Skibet Dannebrog i Kjøgebugt den 4. Oktober indsat til Forflytning uden

Jords Paakastelse». — «26. Marts 1711 blev der holden Parentation over ham af Magister Brink efter Kgl. Ordre og kastet Jord paa ham, hvorefter han opstaar til C's» (Christus). — «Siden ført til Norge.»

Han hviler nu i Gravkapellet ved Hudrums Kirke i Nærheden af sin gamle Gaard Throndstad. Kapellet, der er meget solidt med hvælvet Loft, er opført af hans Fader, ved Kirkens nordre Langside. Henved 60 Personer af Slægten Huitfeldt og dens Sidegrene have fundet Hvileplads inden dets Vægge. I to, tildels dobbelte Rader staa de gamle Kister med Hoved-Puderne vendte mod Væggene og adskilte ved en Gang. I en med sort Skind betrukken Egekiste, der har været prydet med militære Emblemer eller Trophæer, som Spyd, Stridsøxer og Lignende, men som nu for det meste ere faldne af, ligger Kommandør Iver Huitfeldt til Throndstad. Paa Laaget staa hans fædrene og mødrene Vaabener (Huitfeldt's og Nolde's) og ved Foden af Kisten en i en Metalplade fremsat Afbildning af et Orlogsskib, der selvfølgelig skal forestille «Dannebrog». Pladen med Indskriften, der endnu existerede i 1770, er borte, og hans Kaarde, hvis nederste Del var afbrækket og manglede, laa paa Kisten til 1878, men opbevares nu i Christiania Universitets Oldsagssamling. I 1869 blev Kisten undersøgt, og Legemet fandtes liggende deri, med Knæerne temmelig stærkt bøiede, rimeligvis fordi de ikke havde ladet sig rette, da Liget efter længere Tids Forløb fandtes. Inden for et hvidt Linnedsvøb saas den øverste Del af Legemet omviklet med et lyseblaat Fløilsklæde; men dette saavel som Ligklædet havde fæstet sig saa fast til Liget, at det ikke kunde undersøges, navnlig om Ringen, hvorpaa han

blev gjenkjendt, endnu sad paa Fingeren. Inde i selve Kirken fandtes, indtil en Reparation skete i 1849, to i Væggen indmurede Fanestænger med nedhængende Silkefaner, formentlig tidligere prydede med Indskrifter til Minde om ham, men nu er der kun ubetydelige Laser og nogle Kvaster tilbage heraf. De spydformede Ender af Stængerne, der bære et i Messing udført Skib i gjenembrudt Arbeide, henstaa nu ved Kisten.

*

*

*

X

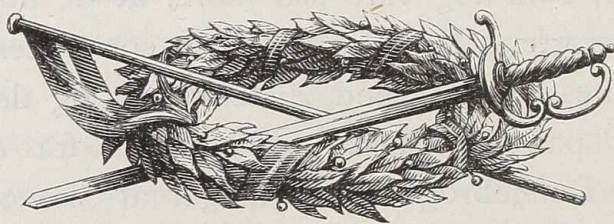
Fra det skumle Gravkapel med den kvalme, indlukkede Luft søge vi atter ud til det friske Hav i Kjøgebugt, hvor Vinden feier og Bølgerne rulle nu ligesom hin Oktoberdag 1710. Alt i Aaret 1714 er det lykkedes at bringe nogle af Kanonerne op fra Vraget, men derefter hvilede det urørt, indtil 1873. Efter Stormfloden den 13. November 1872 gik Fiskere fra Dragør ud for at lede efter forliste Ankere og Kjæder og traf da uformodet det gamle Linieskib. De satte en Bøie derved for atter at kunne finde det. Den 20. Mai næste Aar gik Svitzers Dykker Anders Laustsen derned og optog to Metal Kanoner, den 21. Mai bjergede han atter 8, foruden flere andre Gjenstande, og endelig den 14 Juni en Del Tovværk, Kobber m. m.; i 1875 fandtes dernæst endnu nogle Kanoner og et af Skibets store Ankere; men siden har man ikke atter kunnet ramme Stedet.

Vi ville høre, hvad Dykkeren fortalte: Frem af en vidtstrakt, ren Sandmark, hvori Skibet i Tidernes Løb for Resten er sunket ned, rager den svære Forstavn vel 5 Alen over Grunden, og endnu er en Del af Forskibet

over Sandet, medens Agterskibet er helt dækket. I en Kreds af 15 til 20 Favne ligge Vragstykker af de sprængte Batterier, og i Forskibet ser det ud, som om Batteri-Dækkene ere faldne ned over Underskibet. Her laa paa Kryds og Tvers, imellem en stor Del forraadnede og fordærvede Sager, de nu bjergede Kanoner. En Mænge Kampesten, der danne en Hob paa den ellers rene Sandbund, vise, at Skibet rimeligvis har havt disse til Ballast. Omtrent midt over Vraget var der formet en lille Høi af Mursten og nogle Jernstænger; det har været Kabysen, thi tæt agten herfor fandtes en stor Kobberkjeddel, der blev optagen sammen med enkelte Sølvmonter, som dog vare saa møre, at de neppe taalte at blive berørte. Da Kabyskjedlen sprængtes af Dykkeren, fyldtes Vandet med Ærteskaller, og der opbevares endnu paa en Flaske gule Ærter fra det sidste Maaltid i «Dannebrog». Levninger af Sko og Remme fandt Dykkeren ligesom ogsaa Kanonkugler, der dog nu ere saa lette, som vare de af Træ. Forfatteren af disse Linier eier en af dem. Om Levninger af Lig kunde Dykkeren kun fortælle, at han traf et Ribben og ligesom Stykket af et Hageskæg, der hang fast ved en Jernbolt. Agten for Vragets Agterskib ligge i Sandet tre Jernkanoner. Endnu vedbliver Dykkeren, naar der er Leilighed dertil, at søge efter Metalkanoner, hvoraf Skibet havde i alt 78 Stykker. I³/₄ Aarhundrede efter den mindeværdige Dag gaar han end og støder i Sandet for at finde Iver Huitfeldt's Kanoner, og en Dag vil det vel lykkes.

Under den bagbords Skibsside laa indeklemmt et mægtigt Anker, der nu staar opstillet paa vort Orlogs-

værft, og et Stykke Ankertov, som maalte en Alen i Omkreds, laa derved. Det var det Anker, der holdt Iver Huitfeldt fast paa Pligtens Vei, det Tov, der bandt ham til Haabet om evindelig Berømmelse, og som han ikke vilde kappe, fordi han mente, han skyldte sit Fædreland at lade det være. Maatte hans Aand hvile over Danmark til fjerne Tider!

Gen.-Adm.-Lieutenant, Grev N. C. Gyldenløves Rapporter

af 5te og 12te Oktober 1710.

(Af «Efterretninger om den danske og norske Søemagt», H. G. Garde, Kapitain i Søe-Etaten, Kjøbenhavn 1833.)

«Stormægtigste Konge, Allernaadigste Herre,
«Eders Majestet haver vel alt fornummen, hvorledis de
«Svensche ere komne her ind udi Bugten. Vi mente i
«førstningen, da vi saae dennem, at det kunde være voris
«copfardi skibe, som kom fra Dantzic; mens, da vi fornam,
«at det var fienden, lod jeg giøre signal til at kappe, for
«at komme dis hastigere udi nogen ordre: mens, saasom
«det kuulte sterck og farvandet her er meget knapt, saa vi
«ofte maatte vende, og det endda for vinden om, vilde
«det ike lykkes for os, at komme udi nogen synderlig
«orden: imidlertid havde jeg en gang, da vi havde vendt
«mod fienden, nogen forhaabning til at vinde louven fra
«hannem, mens hand vendte med contra Marchen og kom
«saa et got stycke op til louvart fra os. I den tid, vi
«saaledis stod over imod fienden, hendte det sig, at den
«Svensche General begyndte at fyre paa skibet Dannebrog,
«hvilket var noget til louvart op; det samme gjorde og
«nogle andre svensche; mens da skibet Dannebrog havde
«skiødt nogle skud igjen, skeede den ulyckelige hendelse,
«at skibet, jeg troer ved ilden af hans egne stycker, kom

«udi Brand, og brendte saa en stoor Deel deraf bort, ind-
 «til det omsider sprang i Luften, og troer jeg neppe, at
 «et eneste menneske er bleven salvered. Jeg beklager
 «meget, at saa braf og dygtig en Officier som Hvitfeldt
 «var, schulde paa saadan elendig maade omkomme. De
 «2de Svenske skibe, som staaer paa grund, haaber jeg,
 «sidder saa fast, at de sielf schal være obligered til at
 «sticke brand udi dennem, hvilcket jeg gierne ved brandere
 «havde villet forsøgt at giøre, mens vinden haver været
 «for strengt dertil. De Svenske haver i aldt, saa meget
 «som vi haver observered, 21 Skibe af Linie, derimod er
 «det en desavantage for os, at de haver louven. Igaar
 «aftis, lidet før solens nedgang gick de til anckers, og vi,
 «strax derefter, anckrede ogsaa. De ligger endnu stille, og
 «tvivler jeg paa, at de vil attaqvere os i Dag; mens vilde
 «Gud give os en god Syd vest, schulde vi i Guds navn
 «søge dem, og ønscher jeg af hiertet, at hand vil velsigne
 «Eders Majestets vaaben, udi saa vigtig en occasion som
 «denne er. Jeg forbliver, Eders Kongelige Majestes Aller-
 «underdanigste og troeplygtigste tiener.

Skibet Elephanten d. 5te Ocbr.

«Klocken omtrent 9 om morgenen:

«U. C. Guldenlew.»

«Stormægtigste Konge Allernaadigste Arfve Herre!
 «Udj følge af min indsendte allerunderdanigste relation,
 «dat. 9 hujus*), Hvor udj jeg Eders Kongl. Mayst. aller-
 «underdanigst tilkiende gaf, Hvorledis dend fiendlige flode,
 «Som laae saa høyt oppe til luverd fra os, Ved avantage
 «af Vinden, Natten imellem Mandag og Tiissdag, begynte
 «at udlavere Sig af Bugte, og Siden Ved Een god Slagbue,
 «Som for hannem indfaldt, passerede Falsterboe Ref, uden
 «at Vj endten den dag eller dagen efter, endskiønt Vj

*) Denne Rapport er ikke til at finde.

«giorde ald Vor beste, kunde komme det for over) tager
 «ieg anledning Eders Kongl. Mayst. allerunderdanigst at
 «raportere, det Vi continuerede at lavere os lengere ud
 «med floden; mens da ieg considererede, at fienden aldt
 «nogle Dage Var os af sigte, og mand med Slig lavering
 «indtet andet kunde Vinde, end folkene gandske at ud-
 «matte, Som paa nogen tiid hafver drucket Vand og ud-
 «staaet temmelige fatiger Nat og Dag, Een Stor Deel og
 «mest Kojer og Deckener, og dissforuden ere nøgne for
 «Klæder, resolverede ieg mellem Møen og Stevens at ankre
 «indtil kundskab kunde indkomme fra Voris Krytzere, som
 «fienden forfuldte til hans cours at observere. Samme
 «Kundskab indløb igaar formiddag Ved Capitain Comman-
 «deur Kaas paa Orlog Skibet Fyén med Beretning, at hand
 «hafde Været Ved Ydsted, og da dend fiendtlige flode
 «gandske af sigte, hafde derforuden prajet i Taarsdags Een
 «galiothe, som berettede, at hand dend Svensche flode Var
 «passeret, og at dend med alle Seigl, som trecke kunde,
 «fortsatte Sin cours. Da nu saaledis ald apparence Var
 «ude fienden at indhændte, mindre at bringe hannem til
 «Bataille, aldt saa fandt ieg for tienlig Straxen igjen at be-
 «gifve mig her tilbage til Kiøgebugt med floden, Hvor mig
 «Vel Ved fregatten Raae, udj denne Stund, blef indhæn-
 «diget Eders Kongl. Mayst. allernaadigste resolution, at ieg
 «med de Største og sværeste Skibe mig til Kiøbenhafn
 «skulde begifve, og Een Esqvadre af de letteste efterlade
 «med Viidere: Hvilket aldt, Saavidt mueligt, udj allerdybeste
 «underdanighed skal Vorde efterlevvet af dend, Som indtil
 «Døden forblifver Eder Kongl. Mayst. Allerunderdanigste
 «og troepligt skyldigste tjener.

«Elephanten d. 12te October 1710.

U. C. Guldenlew.»

Uddrag af Skibsjournaler.

(Efter Admiral C. Wleugels Afskrifter af de originale Aktstykker. Afskrifterne findes i «Danske Samlinger for Historie m. m.», 2. Bind, 1866—67, under en Artikel: Om Dannebrog's Deltagelse i Kampen i Kjøgebugt, af A. Petersen, Fuldmægtig i Finantsministeriet.)

Af Orlogsskibet «*Elephantens*» Journal, ført af Commandeur F. Trojel, Flagcapitain under General-Admiral-Lieutenant U. C. Gyldenløve.

Den 4de Octbr. 1710.

— — — — — Kl. omtrent 2 Eftermiddag avancerede endeel af Flaaden saa højt op under Fjendens Flaade, at den svenske General saavelsom nogle Skibe efter ham begyndte først at kanonere paa Dannebrog, hvorpaa af Dannebrog igjen blev kanoneret. Strax derefter saae vi en tyk Røg opstige af Dannebrog agter ved hans Mesanmast, hvorpaa Luen lidet efter brød igjennem og tændte Skibet an, saa at det forbrændte og omtrent 2 Glas derefter sprang op. Der var ingen Apparence at bjerge Folket, eftersom det kulede hart, saa at moxen alt Folket ankom. — — —

2.

Af Orlogsskibet «*Christianus Quintus's*» Journal, ført af Capitain Laurits Christoffer Ulfeldt.

Den 4de October 1710.

— — — — — Eftermiddagsvagten da Fjenden kom os nær, syntes det ligesom han fandt sig bestyrstet, mens kunde dog ikke andet at jo skulle attackere os, som skedte udi samme Vagten ved 5 à 6 Glas, og udi samme Bataille ragte Orlogsskibet Dannebrog ved en ulykkelig Hændelse i Brand, hvorved Svensken udaf Forskrækkelse ragte 2de af sine Skibe paa Grund paa Dragø Rev, en Admiral og en Schoutbynacht, vendte strax derpaa med Flaaden og lod

det staae saa digt ved Vinden over som muligt var og strax ankrede. — — — — —

3.

Af Orlogsskibet «Wendens» Journal, ført af Vice-Admiral Peder Raben.

Den 4de October 1710.

Eftermiddagsvagten (Glasset nævnes ikke) vendte vi med hele Flaaden for Vinden om, saasom det blæste saa haardt, at vi kunde ikke vende over Stag, og da vi vare over Styrbord og lagde Vester over, continuerede de Svenske endda at løbe Øster over, samme Tid var Dannebrog noget til Luvart af Flaaden saavel som Vice-Admiral Reets, og i det General-Admiral Wachtmester saae dem ankomme, begyndte han selv fra Luvart af at give Fyr paa dem; men hans Kugler kunde ei naae saa vidt, saa vi forundrede os nok, at han som General-Admiral vilde fyre først og det med saa lang Distance. De andre Skibe, som af de Svenske fulgte efter, fyrede og, hvorpaa Dannebrog begyndte og at fyre omtrent Kl. 2¹/₂ eller i det 5te Glas af Eftermiddagsvagten. Vice-Admiral Reets paa Orlogsskibet Qvintus lod og skyde nogle Skud; men vi saae siden en Røg opstige fra Dannebrog, som Gud bedre saa tilvoxe, at hele Skibet kom i Brand og endelig sprang op, efter at først hans Mesanmast, siden hans Stormast og saa Fokkemasten var falden. Gud være de Sjæle naadig, som den ulykkelige Tilfælde underlaae og fremdeles frelse os andre fra slig en og andre Ulykker for Christi Skyld. — — — — —

*Af en Journal ført paa Orlogsskibene «Dronning Lovise»
og «Havfruen», fra 19de April til 1ste Decbr. 1710,
af Christian Koningh, Flagcapitain under Admiral
C. T. Sehestedt.*

Den 4de October 1710.

I Dagvagten Vinden SSO, MSK, klar Luft. I det 5te Glas lettede Prinds Frederik og Raa og seilte til Kiøbenhavn. Prinds Frederik salutede Generalen med 9 Skud og blev betakket med 3. I de 7de Glas gik 2 Bombarderere og 8 Transportskibe til Kbhn. I det 8de Glas Signal for alle Flagmænd. 2 Glas i Formiddagsvagten lod Generalen en Kongens Gjøs veie fra Fortoppen og en Kongens Vimpel fra Formærssraa om Bagbord. I det 6te Glas en Kongens Vimpel fra Campagnen. I det 7de Glas lod Generalen et hvidt Flag veie med en rød Stribe og en Kongens Gjøs under fra Fortoppen og en blaa Vimpel fra Formærssraa om Bagbord og en Kongens Gjøs fra Besansraaen; samme Tid bleve vi 30 Seilere vaer, som kom Syd fra, mente at det var vore Transportskibe, da det dagedes lidt op, saae vi, at det var store Skibe, hvorpaa vi gjorde klar Skib. I det 8de Glas lod Generalen blaat Flag veie og skjød 3 Skud, Flagmændene gjorde samme Signal. Vi kappede med hele Flaaden og gik under Seil. Vinden S. O. t. O., Stiv M. S. K., klar Luft, vi faldt N. O. over med endeel af vore Skibe, og vi gjorde vores Bedste at luvare op imod ham. Den svenske Flaade var ungefær $\frac{1}{2}$ Miil fra os til Luvart, og de laae ogsaa N. O. over for at vilde skjære os af, for de meente, at vi vilde søge Renden, mens contra vores Tanker var at vilde luvare op imod ham. Vi gjorde Slag paa Slag, men vi maatte mestendeel vende for Vinden om, formedelst det kulte haardt og den store Sø der gik, saa vi kunde ikkê komme op til ham saa nær, som vi gjerne vilde. 5te Glas i Eftermiddagsvagten kom endeel af de Svenske saa nær, at de os noget saa nær kunde

beskyde vores de forreste Skibe, som vare Dannebrog og Mars. Den svenske General skjød 2 Skud med Skarp og derpaa begyndte de Svenske at kanonere, og de begyndte at kanonere paa vores General, mens de kunde ikke begaae ham, saa der intet blev kanoneret fra vores Flaade uden af Dannebrog og Mars. Dannebrog var ulykkelig, i det han fyrede 5 à 6 Skud ragte hans Agterskib i Brand, og de var ikke capable for at faae det slukt. Det brændte af til Dækket. I det 8de Glas vendte vi Synder over, og vi (vare) kun et lidet Stykke fra Dannebrog, og den var kommen tilankers, og da var den næstendeel afbrændt til Vandet, og saa sprang den med det samme. Vi kunde ikke see, at der blev nogen berget af Folkene uden nogen af Chaloupperne, som var i Chalouppen og 3 Mand, som blev berget med hans Fisker Jolle. Der var en af de Svenske, som seilte sin Forstang ofverbord. De Svenske var 1 General, 2 Admiraler, 3 Vice-Admiraler og 2 Schoutbynachter, 3 Commandeurer, saa at de var 21 Orlogsskibe, 4 Fregatter, 2 Brigantiner, 2 Brandere og 2 Bombarderer. Strax derefter saae vi en Admiral og en Schoutbynacht, som stod paa Grund paa Dragø Rev. Den svenske Flaade seilte S. V. hen med os til 2 Glas i Platfoden, da gik Svensken tilankers OSO. for os omtrent en Miil. I det 4de Glas gjorde vores General Signal at ankre, tillige alle Flagmænd, og i det 5te Glas kom vi tilankers p. 6 Favne Sandgrund og peilte Stevns Huk S. t. O. fra os 2 Mile, Vinden S. O. t. S. Stiv, M. S. K., klar Luft, da blev strax vores Tøianker halt for Kranen og vores Tøitoug spledset paa Pligtouget, som var kappet. Første Vagten Vinden SSO., Stiv M. S. K., klar Luft.

5.

Af Orlogsskibet «Beskjermerens» Journal fra 4—8de Octbr.
1710, ført af Commandeur Daniel Wilster.

Den 4de October 1710.

— — — — — Det 5te Glas begyndte hans Arrieregarde at kanonere paa vores Avantgarde og vi igjen paa ham. Vi bekom en Kugle om Bagbord imellem begge Dækkene lige ved Stormasten igjennem en Port og en igjennem Fokken. Samme Glas kom Orlogsskibet Dannebroke i Brand.

6.

Af Orlogsskibet «Oldenborgs» Journal, ført af Capitain Michael Bille.

Den 4de October 1710.

— — — — — Derimod af den furieuse Ild, som af Dannebroke, Mars og Beskjermeren blev gjort (hvilke vi næst var) imod Fjenden, ragte desværre Dannebroke til den uformodentlige Ulykke, at han ragte i Brand, som præsumeres at være skeet af hans eget Krud ved ungefær 2 Slet Eftermiddag, dog førend det skedte, blev den svenske General given trende Lag over og under fra, saa han for i sin Boug læk ragte og derfor maatte krænge. En anden Svensker (fik) sin Forstang overbord og Toppen af Masten qvæst, Fienden derfor straxen søgte at echappere, luvede strax an digt ved Vinden og gjorde sit Bedste ved Laving at komme Falsterbo Rev for over.

7.

Af Orlogsskibet «Fyens» Journal fra 3die til 8de Octbr.
1710, ført af Commandeurcapitain Ulrich Kaas.

Den 4de October 1710.

— — — — — I det 6te Glas skjød de Svenske med Skarp paa de Skibe, som vare til Luvart, nemlig af

*Her Kaas
var alle for
"Porten" etc.*

Avantgarden Dannebrog og Beskjermeren. I det 7de Glas kom Dannebrog, som førtes af Commandeur Hvitfeldt, i Brand af egen Forseelse, som præsumeres deraf, at Svensken neppelig kunde lange ham med en 36 Pundiger.

8.

Af Orlogsskibets «Neldebladets» Journal, ført af Capitain Wiglas v. Schindel.

Den 4de October 1710.

— — — — — Dannebrog var den luvartste, han passerede den svenske Flaade, som laa Øster over. Han ragte i Bataille med dem, Hver Svensk, han passerede, gav ham Bredlauget. I det 6te Glas ragte han agter ved Stormasten i Brand, hans Kanoner gik stærk paa Svensken. 6te Glas ude faldt hans Besansmast overborde, siden hans Stormast, derefter Fokkemasten. Beskjermeren og Svenske Mars tilligemed Quintus vare og i Rang med ham, deres Kanoner gik strax paa Svensken, som siden maatte holde af formedelst Dannebrog's Brand. — — — — — Førend Dannebrog sprang, løstes der 10 à 11 Kanonskud paa Fjenden, og vi vendte ONO over, stedse loddende 7^{1/2}, 7, 6^{1/2} og 6 Favne — — — — — 8de Glas ude sprang Dannebrog i Luften og gav 2 forfærdelige Slag fra sig. — —

*Nej hvem var
Chef for "Wenden"*

Commandeur F. Trojels Ordre af 14de September 1710
for Orlogsskibet «Wenden».

Efter Hr. Etatsraad Hansens til Deres (Hans) H. Excell. i Aftes indkomne Missive og gjorde Forestilling, hvorledes han vel betimelig General-Commissariatet i Kjøbenhavn skal have tilskreven og forlanget flere Penge at fournere til det

siuge Mandskabs Forflegning her i Flaaden*), mens endnu ingen videre skal have bekommet, og alt hvis Pengemidler, han skal have haft, at være udgiven, og i saa Maader har anmodet Deres (Hans) H. Excell. at gjøre ofveralt de commanderende Officierer bekiendt, at han ei noget videre formaaer at betale, og naar at de allerede til bemeldte Siuges Forflegning oppebaarne Penge ei længere ere tilstrækkelige, da ingen anden Raad at være end, at de Siuge spises af Skibs Kost, og er bemeldte Etatsraads Formening, at det kunde være varm Øl og Brød om Morgen og Byggrød om Dagen. Saa communiceris hermed den en Chef commanderende Officier paa Orlogsskibet Wenden dette saaledis til sin videre fornøden Efterretning.

Efter Hans H. Excell. naadige Ordre.

Trojel.

Ligelydende Ordre bleve under samme Datum givne til alle Skibene i Divisionen, endvidere til Fregatterne «Raa», «Høienhald», «Ørnen» og «Flyvende Fisk».

*) Efter en Ordre af 26de Juni udbetalte Etatsraad Hansen Skibscheferne Penge til «fersk Spiisnings Indkjøb» for de Syge.

Anmerckungen über die so genandte Schwedische Relation.

Datiret aus dem General-Schiff «dem Gotthischen Löwen»,
den 25. September: styl: vet: Anno 1710.

(Uddrag.)

Die Relation ist in vielen Stücken so irrig und schlecht gegründet, dass es, insonderheit einem, der bey allem gegenwärtig gewesen, unmöglich fället, solches alles vor wahr anzunehmen — — — — —

— — — — —, weilen nicht alleine keine von unseren Schiffen separiret gewesen, sondern vielmehr unsere Flotte in 27 Schiffen von Ligne bestehendt, und von der Norderpünt von Stevens-Klint längs dem Lande, nach Köge sich erstreckende, bey sammen für Ancker lag: — — — — —

— — — — —, aber was d. 4. Oct. St. nov. und folgende Tage zwischen beyden Flotten vorgefallen ist mir gar eigentlich bekandt, und will ich es allhie so anführen, dass auch der Hr. General-Admiral Wachtmeister selbst wird bey sich überzeuget seyn, dass solches mit der Wahrheit übereinstimme.

Den 4. Octob. Vormittag war der Wind S. O. t. O. Stive Maerseils Koelte. Ungefehr umb halb 9 bekahmen wir die Feindliche Flotte ins Gesicht welche für dem Winde en Ordre de Bataille auff uns zuseegelte; — — — — —

— — — — — Dem sey aber wie ihm wolle, so wurden unserer seits alle Schiffe zum Schlagen bald fertig, und da Ihr Hohe Excell. der Herrn General-Admiral Güldenlöw, es

vor rathsam erachtet, zugleich mit der gantzen Flotte zu segeln, geschahe solches auch nach gethanen Signal, — —

— — — — — Dieses geschahe zwischen 12 und 1 Uhr, und wendeten wir allen Fleiss an, umb bei dem Winde, welcher uns gantz Contrair war, an den Feind zu kommen. Dieser hingegen verminderte seine Segel, — — — — —

— — — — — Nachdem nun der General-Admiral Wachtmeister sahe, dass unsere Flotte über Bagbordt seegelte, und allen Fleiss anwendete, umb der Schwedischen Flotte über den Wind zu kommen, veränderte er sein Mouvement, indehn es erst schiene, als wolte er en Ordre de Bataille über Steuerbord seeglen, oder die rechte Seite von der Ligne seiner Flotte uns presentiren; allein, da er sahe, dass unsere Avantgarde alle Fleiss anwendete, umb die Höhe zu gewinnen, und dass der Admiral von seiner eigenen Arriergarde die lincke Seite oder Bagboordt, mit seiner Esquadre überlegte, wandte er auch für dem Winde umb, also dass Seine Avantgarde anitzo die Arriergarde wurde, weiln dessen gantze Flotte durch dieses Mouvement von Situation und Boordt verändert hätte — — — — —

— — — — — Damals beginte es ziemlich starck zu wehen, und gab der General-Admiral Güldenlöwe das Signal umb von unserer Avantgarde mit einem Contremarch zu wenden. Das erste Schiff von unserer Avantgarde, Dannebroke genannt, hatte solches schon mit 3 anderen verrichtet, und presentirte über Steur-Boordt seeglende, dem Feinde die Lincke Seite oder Bagboordt, umb so viel möglich über dem Winde an dem Feindt, und zwar an das Schwedische Admiral-General-Schiff der Gotthische Löwe, so sich näherte zu kommen — — — — —

— — — — — In dessen fieng das Schwedische Admiral

General Schiff ohngefahr nach 2^{1/2} Uhr, zu erst an zu
 schiessen, — — — — —

— — — — — wurde von 3 Schiffen unserer Avant-
 garde, als Dannebroke, Mars, und dem Beschiermer auff
 gleiche weisse geantwortet, und wie der harte Wind viel
 von unserem Feuer und Vorladungen wieder zurück in die
 Schiffe schlug, ereignete sich das Unglück, dass unser Schiff
 Dannebroke in Brandt gerieth, und in die Luft sprang.
 Wäre solches durch des Feindes Canonen Schüsse, wie die
 Schwedische Relation meldet, in Brandt gerathen, könnten
 wir solches leicht zustehen, weil dergleichen Zufälle zur
 See nicht verwunderlich sind — — — — —

— — — — — Da nun nicht kan und wird bewiesen
 werden, dass von unssrer gantzen Flotte mehr als die Drey
 aberwehnte Schiffe Feuer gegeben, noch ein einziger Canon-
 Schuss gethan worden, wo hingegen 12 der Schwedischen
 Schiffe, nemlich von dem Gotthischen Löwen inclusive, bis
 an das letzte Schiff von Ihrer damahligen Arriere Garde,
 den Nordstern zu rechnen, auff unsre Flotte stets Canonire
 haben, so lasse ich einen jedweder Urtheilen, ob die
 Schweden grosse Ehre davon hatten, dass sie diese Affaire
 eine Action oder Bataille nennen; — — — — —

Geschrieben auff dem Schiff Wenden,

d. 15. November 1710.

**König Friederich des Vierten glorwürdigsten Leben,
von Andreas Höjer.**

1ste Del. Udgivet 1829, men skreven 1732 og decideret til Kronprinsen.

— — — — — Also musste die Flotte sich in Kiöger Bucht lagern, wo der Schwedische General-Admiral Wachtmeister mit der ganzen Schwedischen Flotte sie den 4ten October mit dem besten Winde von der Welt aufsuchte, und ohne Widerstand zu verbrennen hoffte. Allein wie er sie in Schlachtordnung tief in der Bucht vor sich fand, durfte er den Angriff nicht wagen sondern kanonirte nur die Avant-Garde, davon das Schiff Dannebrog durch seine eigenen Kanonen in Brand kam, und mit dem Etats-Rath Oluf Hansen und Commandeur Hvitfeld aufflog. Dieser rechtschaffene Officier zeigte hierin eine besondere Treue und Herzhaftigkeit, dass er sein Schiff vor seinem Anker fortbrennen, und nicht an Strand treiben liess, weil er wohl sahe, dass er auf diese Weise zwar sein und seiner Leute Leben retten, aber dagegen nach dem Strich des Windes sowohl die Flotte als die Stadt Kiöge besorglich anzünden würde, welches zu seinem unvergesslichen Ruhm billig angemerket wird. Von dem Feinde geriethen 2 ihrer grossen Schiffe, die drey Kronen und Prinzessin Ulrica bey Dragøe auf dem Grund, und wurden Tages hernach von ihnen selbst angezündet, und nach diesem Verlust retirirten sie sich in der Nacht. — — — — —

**Historisk Dag-Register over Kong Frederik den 4des
Regjering, forfattet af Andreas Bussæus.**

Udgivet i Kjøbenhavn 1770, men skrevet tidligere, da det i Fortalen hedder, at Manuskriptet er fra den *i sin Tid* bekjendte og lærde Borgemester i Helsingør, Hr. Andreas Bussæus, og at Etatsraad og Geheime-Arkivar Langebek har gjennemlæst og revideret det samt været behjælpelig med at bringe det til den mueligste Fuldkommenhed.

— — — — — Udløb den svenske Flode af Carlskrones Havn, bestaaende af 21 Krigsskibe af Rangen, foruden Fregatter, Brigantiner, Brandere og Bombardeergaliother, med hvilken de den følgende Dag for fuld Vind og under en stærk Kanonering kom seylende imod den danske Flode som den gang laae stille i Kjøgebugt, og havde ikke ventet, den svenske Flode skulde være saa stærk paa Skibe. — —

— — — — — Paa de danskes Side havde det første Skib af Avantgarden, Dannebrog kaldet, paa 70 Kanoner, den Ulykke, at da det var Fjenden allernærmest, og den samme Skib commanderende tappre Chef, Commandeur Hvidtfeld, heftig og uden Ophør skiød med hele Lag paa Fjenden, kom det i Brand af sin egen Ild; men desuagtet blev dog, imidlertid at Skibet brændte bag til, fyret og skudt paa Fjenden med Kanonerne foran i Skibet, da det fyrede Skud paa Skud, indtil det derefter med 700 Mand spang i Luften, samt Etatsraad Ole Hansen af General-commissariatet med alt hvad der var om Bord, dog undkom 5 eller 6 Matroser i en Baad, som havde frelst sig med en Jolle, kort førend Skibet sprang i Luften — —

Octobris Maanedes „Nye Tidender“,

som Kjøbenhavns Post-Rytter fremførde. Aar 1710. Danmark. Kjøbenhavn.

— — — — — Den 4. udi denne Maaned saae vi her den Svenske Orlogs-Flode under Adm.-Gen. Vagtmester, henved 21 Store Orlogs-Skibe stærk, med en stærk Øst-Syd-Østen Vind at komme paa vores udi Kjøge Bugt for Anker liggende Orlogs-Flode under hans høie Excell., Hr. Gen. Admiral Lieut. Gyldenløve flux ansejlene, og at give heftig Fyrr af det grove Skyt paa vores, hvilken svarede den saaledes, at de Svenske ej fik Lyst til ydermere at gribe Floden an, men fik Leilighed alene at binde an med vores Orlogs-Skib Dannebroke, som Commandeur Hvidtfeld førde, der saa mandeligen forfegtede sit Skib, at ikke aleneste tvende af de største Skibe i Svenskens Flode af hans Skyt bleve igjennemborede, som nu siges at skal have været de tre Croner under Admiral Carl Ruth med 92 Stykker og Prinsesse Ulrica under Skoutbynacht Vagtmester med 82 Stykker bevæbnede, maatte, mueligt, for at berge Folket, strande under Dragøør. Ti mand har kunnet øjne samme Skibe, efter at de have truffet med Dannebroke, at være efter haanden sunkene dybere, i Vandet under Veis, imens de med Vinden maatte tage Veien ad Dragøør Strand, hvor de sattes fast, imidlertid Commandeur Hvidtfeld værgede sig ydermere dappex mod andre af Svenskens Skibe, som faldt an paa hannem, og lood hand paa det sidste ikke af at fegte for i Forstavnen skjønt hans Skib var antændt i Bagstavnen af sin egen Lue fra Stykkerne, saasom Vinden var dem imod, og endelig sprang i Luften, hvorpaa de Svenske lagde sig for Anker i Søen for Dragøør, og toorde ej videre vove at antaste vores Flode, der havde ej Vind at angribe dem. — — — — —

Samling af Danske lærde Fruentimmer

ved F. Chr. Schønau. 2det Bind. Kjøbenhavn 1753.

(Under «Birgitte Kirstine Kaas».)

— — — — — Om de kiække og brave Helte af denne Familie, som i vore Tider have signaliseret sig, tale baade Hofman og Wielandt, nemlig den brave Commandeur Iver Hvitfeld, som beseglede sin Troskab mod Kongen og sit Fædreland, da han i seneste Orlog opsprang med det ham anbetroede Skib Dannebroke, — — — — —

Nyt af Øster-Søen.

For det Aar 1710.

(Kjøbenhafn. — Tryckt hos Jørgen Matthison Godiche, boende i Skindergade.)

Den Modig Hwitfeldt ey vil noget skyldig være,
Hand fuldt iskiencket lår for Fienden frembære,
Men af sin egen Ild geraadet udi Brand,
Man saae den røde Ild midt i det brusend' Vand.

Den uforfærdet Helt lår Modet icke falde,
Hand lader gandske Laug mod Fienden Torden-skralde;
*) For udi Skibet Mars, men bag Vulcanus er,
Vulcanus sorte Smed omsider Prisen bær.

De Svenske Skratte-leer ved tusind Diæfla bander,
At Juta-Skip fløg up, men mens de dette sander;
De Toe af deris Skib' just strax paa Grunden seer:
Den er jo lykkeligst, som sidst i Lauget leer.

*) Medens Skibet brendte bag til, blev dog Styckerne for i Skibet brugt mod Fienden.

Thi som De anden gang for Vinden ey at miste,
 Vil vende sluncken Seyl, mand Masterne seer riste;
 Paa stenet Drag-Øe Rif der staar en Schoutbynacht,
 Een flagget Admiral nest hos sig haver lagt.

Men Svensken er dog god, den Møye vil Hand spare,
 Smaa Fartøylader Hand med Ild forsynet fare
 Hen til de tabte Skib' og sticker dem i Brand:
 Enhver fortviflet Mand sig self jo hænge kand.

Bredal, Auctor.

Mallings store og gode Handlinger. 1777.

— — — — — Dannebrog laa foran i Avantgarden
 og altsaa Heden nærmest. Kommandeur Hvitfeldt, som
 førde Skibet, forsvarede sin Post. Men imidlertid indtraf
 den Ulykke, at Skibet kom i Brand af sin egen Ild: Bran-
 den fik Overhaand, og alt hvad man arbeidede for at
 slukke, hjalp intet. Hvitfeldt saae nu kun et eeneste mueligt
 Middel til at redde sig og Mandskabet. Dette var: at
 kappe Anker, og drive paa Land; men skeede det, da saae
 han tillige, at Vinden vilde drive Skibet ind paa de andre
 Skibe, som laae bag ved i Bugten, og at der da kunde
 være Fare for, at baade de, og maaske Kjøge Bye, kunde
 blive antændte; thi besluttede han som Patriot, af to onde
 Ting at vælge det, som mindst skadede det almindelige.
 Han forbød at kappe, lod fyre Skud i Skud mod Fjenden
 fra de forreste Kanoner, medens Skibet brændte bag til,
 stod selv og commanderede til Hurtighed, og oppebiede i
 den Stilling det grusomme Øieblik, han forud saae. Det
 kom: Krudkammeret antændtes: Skibet sprang: og af alt
 Mandskabet undkom kun sex Matroser, som kort før havde
 kastet sig i en Jolle, og sat fra Borde.

Mercure.

Historique et Politique Mois d'Octobre 1710.

— — — — — Les lettres du 7 de ce mois en disent les circonstances suites.

La Flote Sudoise composée de vingtdeux Vaisseaux de Ligne & de dix à douze Fregates, etant sorti de Carels-croon le premier de ce mois, parut le 4 sur le midi par un Vent de Syd-Est à la vûe de nôtre Flote, qui étoit à l'Ancre dans le Koger-Bugt à quatre milles de cette Ville ayant l'Isle au Syd-Est. Nos gens qui n'étoient point avertis de la venue des Suédois & ne sçavoient pas même qu'ils fussent sorti du Port avant de les apercevoir, se virent contraints de lever l'Ancre & de recevoir l'Ennemi dans le mielleure posture qu'une telle surprise le pouvoit permettre. Ils firent d'abord tous leurs efforts pour gagner le vent & pour empêcher les Suédois de se mettre entre eux & le Port de Coppenhague. Ceux-ci firent de leur côté tous leur possible pour nous ôter le passage entre l'Isle d'Amak R Statholm afin de nous couper de cette Isle. Cela donna lieu aux Avantgardes des deux Flotes de se canonner & un de nos gros Vaisseaus de 90 pièces de Canon, le Danebrog, sauta en l'air, tout l'équipage ayant péri à la reserve de quatre Malelots. Les Suédois nous gagnèrent à la fin le vent, mais s'étant mis un peu trop près de terre, l'Amiral & le Contre-Amiral touchèrent sur un Banc proche de l'Isle d'Amak & demeurèrent échouez. Les nôtres ne pouvant venir à bout de leur dessein. Ils retournèrent à la même place à la hauteur du Village de Koeg, & les Suédois s'allèrent mettre à l'ancre sous l'Isle d'Amak. Les ennemis après avoir tâché inutilement de remettre à flot leurs deux Vaisseaux, employèrent toute la nuit & une partie du lendemain matin à en tirer tout l'Equipage & plusieurs autre choses. Ils y mirent ensuite le feu & ils sauterent tous deux à quelque tems l'un de l'autre après avour brûlé environ pendant deux heures —

— — — — —

Foruden de foran nævnte Kilder skal her nævnes følgende, hvortil Fremstillingen af Iver Huitfeldt og Affæren i Kjøgebugt støtter sig:

«Norsk Portraitgalleri», Christiania 1875. Ivar Huitfeldt af Archivfuldmægtig H. J. Huitfeldt. — «Berømte Nordmænd», Christiania 1854. Iver Huitfeldt af H. & E. Huitfeldt. — «Sveriges Sjökrigs Historia» af C. A. Gyllengranat, 1840. — «Svenska Flottans Historia» af P. O. Bäckström. — «Efterretninger om den danske og norske Sømagt» af H. G. Garde. 1ste Bd. 1832. — «Tidsskrift for Literatur og Kritik». 7de Bd. 1842. Berigtigelse til en feilagtig fortalt Begivenhed i den danske Søkrigshistorie under Kong Frederik IV (af C. C. Zarthmann?). — «Danske Samlinger for Historie m. m.», 2det Bd., 1866—67. Om Orlogsskibet Dannebrog's Deltagelse i Kampen i Kjøgebugt den 4de Oktober 1710 af A. Petersen. — Samme Bogs 3die Bd., 1867—68. Vice-Admiral P. Rabens Votering. Ved A. Petersen. — «Personalhistorisk Tidsskrift», 4de Bd., 2det Hefte, 1883. De Huitfeldtske Gravkapeller i Norge. Ved Archivfuldmægtig H. J. Huitfeldt-Kaas. — «Gazette de France», Paris 1710, og flere Skrifter af mindre Interesse.

Som tidligere nævnt findes der i det norske Rigsarchiv mange Breve fra Iver Huitfeldt til Søkrigskommissariatet og et Par Breve fra hans Enke angaaende Begravelsen og Pensionen; men efter en Meddelelse fra Archivfuldmægtig *H. J. Huitfeldt-Kaas* i Christiania give de intet Bidrag til Heltens Historie, de vise ham kun som en dygtig og samvittighedsfuld Officer og Chef. Hvad der muligvis kan have været bevaret hos hans Familie (f. Ex. Ligtalen), er gaaet tabt, da Gaarden Throndstad brændte omtrent 50 Aar efter hans Død. Ved denne Leilighed ere sandsynligvis ogsaa Familie-Portraiterne gaaede tilgrunde, men i Broderens Linie af Familien findes, hos Majorinde A. E. Huitfeldt, født Wiel til Eskevig, af Iver Huitfeldt et Billede, der var udstillet ved den nordiske Kunst- og Industri-Udstilling i Kjøbenhavn, og fra dette hidrører direkte eller indirekte

alle de hidtil fremkomne Portraiter af ham og ligeledes det, der findes her i Bogen. — Med Hensyn til hans Vaaben, der viser en rød Skraabjælke i hvidt Feldt, kan oplyses, at Hjelmen efter alle ældre Sigiller og Tegninger bærer 5 Faner.

Med Hensyn til den i vore Søkort angivne Plads for Dannebrog's Vrag, da mener Dykkeren, at den er anbragt lidt for nordlig. Misvisningen i 1710 maa regnes at have været c. 8° vestlig; thi den var i 1672 efter *Bartholin* $3^{\circ} 35'$ og i 1730 efter *Lous* $10^{\circ} 37'$ vestlig. Flaadernes Stillinger og Manøvrer, saaledes som de findes i det medfølgende Kort, ere selvfølgelig tegnede efter et Skjøn, der støtter sig til de forskjellige Skibsjournaler, til Vindens Retning, Vragets Beliggenhed m. m.; men Hensigten med Kortet kan ogsaa kun være i Hovedtrækkene at vejlede Læseren til en Forstaaelse af, hvad der foregik den Dag i Kjøgebugt.

Dannebrogs Kanoner.

(Af Oberst-Lieutenant i Artilleriet *Otto Blom.*)

Der haves i Geheimearkivet en vistnok til Forelæggelse for Kong Frederik d. 4de bestemt Fortegnelse over Bestykningen af den danske Flaade, dateret Bremerholmen d. 30te April 1710 og underskrevet i Admiral von Stöckens Fraværelse af Ekvipagemesteren Judicæhr. Paa denne Liste, hvor Skibene ere ordnede efter Størrelsen med Orlogsskibet Fredericus Quartus i Spidsen, er Dannebrog ført som det femte i Rækken med en Bestykning af

26	24pds. Metalkanoner	(formodenlig paa underste Batteri)
22	14pds. Metalkanoner	} (formodenlig paa øverste Batteri)
4	14pds. Jernhaubitser	
20	8pds. Metalkanoner	(formodenlig paa Skandse og Bak)
10	4pds. Metalkanoner	(formodenlig paa Hytten).

Ialt 82 Stkr. Skyts, hvoraf de 78 Metalkanoner.

Dannebrog var ifølge Listen det eneste af Orlogsskibene, der var saa rigt udstyret med Metalskyts. Dens Rigtighed stadfæstes derved, at de Kanoner, som Tid efter anden ere tagne op af Dannebrog's Vrag, netop have været 24pds., 14pds., 8pds. og 4pds. Metalkanoner; de fire Jernhaubitser tilligemed en god Del af Metalkanonerne maa ligge endnu paa Havsens Bund i og ved Vraget.

Det fremgaar af Regnskabet for Kjøbenhavns Tøihus for Landetaten (det for Søtøihuset er tabt), at der allerede i Foraaret 1714 er blevet opfisket Metalkanoner af de nævnte fire Kalibre fra Dannebrog's Vrag, alle med Undtagelse af en 8pds. Kanon i Stumper og Stykker, ligesom de fleste af de Kanoner, der bjergedes 1873 og 1875. Det var ligeledes i Brudstykker, at der 1715 optoges nogle Metalkanoner fra Bundstederne af de to svenske Orlogsskibe, der under Affairen d. 4de Oktober 1710 vare komne til at sidde fast paa Amagers Landgrund, saa at Besætningerne den følgende Dag havde maattet stikke dem i Brand og forlade dem. De fra Dannebrog bjergede Kanoner og Brudstykker, ialt c. 244 Cntr. Metal, bleve endnu inden Udgangen af 1714 sendte til Giethuset paa Kongens Nytorv for af den daværende Stykkestøber Friederich Holzmann at omstøbes dels til korte 3pds. Metalkanoner til Flaaden, dels til 10opds. lette, saakaldte sächsiske Tappemorterer, der første Gang brugtes 1715 og 1716 ved Beleiringerne af Stralsund og Wismar, og som endnu i Mands Minde have hørt til Landartilleriets gangbare Skytsforraad. — Man har rimeligvis 1714 ikke kunnet finde flere af Dannebrog's Kanoner i og ved Vraget; men man vidste naturligvis godt, at der maatte være flere. I en Indstilling af 31te Decbr. 1731 foreslaar Oberst Kristian Eberhart Muspart, der som Oberst for det danske Artilleri ogsaa førte Kommandoen over Flaadens 3 Kompagnier Bøsseskytter (5: Artillerister) og havde Overbestyrelsen af det dengang endnu for Sø- og Landetaten fælles Tøihus i Kjøbenhavn, at man for at supplere det Kvantum Metal, der behøvedes til Støbningen af 36pds. Metalkanoner til Flaadens tre Admiralskibe, skulde optage 200 Skpd. Metal fra Dannebrog's Bundsted. Og kort før Land- og Søartilleriets endelige Adskillelse ved Nytaar 1739, henvendte hans Eftermand som Chef for Artilleriet, daværende Oberst Karl Gotlob Reitzenstein, sig i samme Tanke d. 29de Aug. 1738 med en Begjæring til Søetatens Generalkommissariat om, at Lodserne maatte

beordres til at forvise sig om Beliggenheden af Dannebrog's Vrag, for at Metallet kunde blive bjerget. Formodenligt har man søgt forgjæves. Der blev gjort Udveie paa andre Maader til Metallet til Flaadens 36pds. Kanoner. Beliggenheden af Vraget har dog været saa vidt kjendt, at det findes temmelig rigtigt afsat i Søkaartarkivets Kaart fra Admiral Zahrtmanns Tid.

Rimeligvis har den store Stormflod d. 13de Novbr. 1872 frigjort Vraget for endel af det Sand, hvormed det var overskyttet i Tidernes Løb. Thi i Foraaret 1873 blev det uformodenligt fundet af Søfolk fra Dragør, der søgte efter forliste Ankere o. dsl. paa Kjøgebugt. De Kanoner og Brudstykker af saadanne, der endnu samme Foraar bjergedes ved Dykkes Hjælp, bragte snart ved deres Art, deres Kalibre og ved deres eiendommeligt mishandlede Tilstand Vished for, at det virkelig var Iver Huitfeldts Skib man havde fundet. En fornyet Undersøgelse i Foraaret 1875 bragte igjen nogle Kanoner og et af Skibets store Ankere for Dagens Lys.

Det følger af sig selv, at alle de bjergede Kanoner bære tydelige Mærker af at have henligget over 160 Aar i Søen; de ere stærkt korroderede paa Overfladen, som har antaget en eiendommelig lysegrøn Farve; Armene af de «Grændsejern», der paa alle gamle, over Kjærnestang støbte Kanoner ere indstøbte i Bagstykkets Metaltykkelse, naaende fra Yderfladen ind til Løbet i Nærheden af dets Bund, ere rustede helt bort, saa at de have efterladt store kantede Huller i Metallet, hvor de have siddet. Ogsaa de Skrue-tapper af Jern, som nogle af Kanonerne have havt, og hvorigjennem man i sin Tid har boret nye Fænghuller, efterat de oprindelige ved langvarig Brug vare udbændte, ere helt bortrustede. Men de fleste af Kanonerne bære tillige umiskjendelige Mærker af selve den Katastrofe, Skibets Brand og Sprængning, hvorved de ere sænkede paa Havsens Bund. Et Bagstykke af en 14pds. Kanon har øiensynligt været ved at smelte i det Øieblik, da det sank

i Havet; og at saamange af de saavel 1714 som 1873 og 1875 bjergede Metalkanoner ere fundne i Stumper og Stykker eller brækkede tværtover eller ialtfald med afslaaet Drue eller Druehank, er et Tegn paa, at Metallet ved Skibets Brand er blevet gloende og derfor skjørt, inden Sprængningen har bragt dem til at tørne mod Skibets Tømmere og derved slaaet dem itu.

Alle de fra Dannebrog's Vrag bjergede Kanoner ere støbte i Løbet af det 17de Aarhundrede. Hver af de forskjellige Slags Kanoner har sin Historie, som her skal gjøres Rede for i faa Ord.

De 24pds. Kanoner høre alle til en fælles Konstruktion; de have fuldt Gods, ere 20 Kalibre lange og veie i Gjennemsnit 5150 Pd. De skrive sig fra den danske Flaades store Dage, idet de ere støbte 1673 og de nærmest følgende Aar, og de først støbte navnlig blevne brugte som Bestykning for det underste Batteri paa Orlogsskibet «Christianus Quintus», saa at de udentvivel have været med under Niels Juel under Øland, ved Langeland og i Kjøgebugt. De høre til to Varieteter, som iøvrigt kun adskille sig ved Smaaforskjelligheder i Ornamentationen. Af den ene Varietet, af hvilken der nu kun haves det ene Exemplar, som er bjerget 1873 fra Dannebrog's Vrag, og som vil blive opstillet ved Iver Huitfeldts Monument, har der aldrig existeret flere end 11, støbte 1673 i Glückstadts Stykkestøberi, af Franciscus eller François Roen. Af den anden Varietet er der 1673 og 74, medens Niels Juels Viceadmiral, Markvor Rodsten til Lerbæk, endnu var Oberst for Artilleriet og paa Tøihuset, og dernæst 1683 og 84 støbt 59 Stkr., alle i Kjøbenhavn i det 1671 nybyggede Giethus ved Kongens Nytorv, af den til dette vistnok fra Amsterdam indkaldte Stykkestøber Asverus Koster van der Hart, François Roens Svigersøn, der netop begyndte det nye Støberis Drift og sin 20-aarige Virksomhed ved dette 1672—1692 med Støbningen af disse 24pds. «halve Kartover». Der havdes forud i Artilleriets Vaabensamling paa Tøihuset et Exemplar af denne

24punder som Repræsentant for et System af fortrinsvis til Flaaden støbte 24pds., 18pds., 12pds., 8pds. og 6pds. Metalkanoner*) af samme Type, der almindeligt er blevet benævnt «Christiani Quinti Rids».

Af 14pds. Metalkanoner er der i Dannebrog's Vrag fundet tvende Hovedsorter, den ene af svensk, den anden af dansk Oprindelse.

Tvende af Vraget optagne 14pds., $15/16$ Gods, $23\frac{3}{4}$ Kaliber lange Metalkanoner, af hvilke den ene, som er nogenlunde ubeskadiget, veier 3072 Pd., ere paa Bagstykket forsirede med det svenske Vaaben, Karl d. 11tes Ciffer C. R. S. og Aarstallet 1669, hvorhos de ere mærkede med Stykkestøberens Navn, Johan Meier i Stockholm. Hvorledes disse svenske Kanoner ere komne i dansk Besiddelse, fremgaar af de senere paaslaaede Ord: «Borrhholm 1678», et Mærke, der ogsaa har været at finde paa forskellige andre svenske Metalkanoner, som vare i Behold paa Tøihuset for omtrent 50 Aar siden, og endnu gjenfindes paa en for Dronning Kristine 1646 i Leipzig støbt Hængemorter paa 60 Pd. Sten, der opbevares i Kristianias Artillerimusæum. — Fæstningen Stralsund beleiredes i Oktober 1678 af en brandenburgsk Hær og blev d. 15de Oktober efter fem Dages Beskydning tvunget til at kapitulere paa det Vilkaar, at Besætningen fik Ret til at lade sig overføre til Sverrig

*) De 58 12pds. Kanoner, støbte 1680—87 havde alle Indskrifter om at være støbte af Kanoner, der vare erobrede ved Niels Juels Seire, nemlig:

«Seiers Frugt fra Kjøgebugt, d. 1ste Juli 1677»,
eller under Kristian d. 5tes Brystbillede:

«Med Guds Bistand til Søs mig vandt, d. 1ste Juni 1677»,
eller endeligt:

«Til Søs mig tog og Fjenden slog, d. 1ste Juni 1676».

Af dem med den sidstnævnte Indskrift er der en endnu i Behold i Artillerimusæet i Woolwich. Derimod haves paa Kjøbenhavns Tøihus tre 36pds. Kanoner fra 1680 med Indskrifter om at være støbte af Kanoner, der vare tagne paa Wismars, Helsingborgs og Kristianstads Volde.

med alt Fæstningens Artilleri, deriblandt 95 Metalstykker; den Transportflaade, der skulde iværksætte Overførelsen, havde imidlertid den Skjæbne Natten til d. 5te December at forlise paa Kysten af Bornholm med et Tab af 2200 Menneskeliv og 21 Skibe, og den danske Regering tog ikke i Betænkning trods ivrige Protester, at erklære de Soldater, der bjergedes iland, for Krigsfanger og at tilegne sig, hvad der kunde reddes fra de strandede Skibe, som Krigsbytte. Derfra skriver det Skyts i de danske Beholdninger, som var mærket Borringholm 1678; og de to 14pundere med dette Mærke, som ere optagne fra Dannebrog, have altsaa to Gange, den ene under svensk, den anden under dansk Flag været Vidne til den Slags Katastrofer paa Søen, som Historien har optegnet.

Den anden Art af 14pds. Kanoner, der ere bjergede fra Dannebrog, ere danske 14pds., $17\frac{1}{16}$ Gods, $17\frac{5}{16}$ Kaliber lange danske Metalkanoner fra Begyndelsen af det 17de Aarhundrede, af omtrent 2500 Pds. Vægt. Efterat Kristian d. 4de for at skaffe Materiale til Støbningen af nyt Metalskyts i Aaret 1600 havde befalet, at Landsbykirkerne i Danmark skulde aflevere de Klokker, de besade udover en enkelt hver, lod han i de nærmest følgende Aar hvert af sine Stykkestøberier, det gamle i Kjøbenhavn og det nyanlagte i Helsingør, støbe 50 14pds. Kanoner efter en fælles Type. Disse Kanoner kaldtes «Kongerne», fordi de alle paa Forstykket havde et Standbillede af en kronet, harniskklædt Mand med Navnet paa en af de gamle danske Konger efter Saxo, og derunder en latinsk Indskrift med hvers Karakteristik, affattet af Professoren i Historie ved Kjøbenhavns Universitet, Jon Jakobsen Venusin; de fem Kanoner, der ere bjergede i nogenlunde kjendelig Skikkelse, føre saaledes Kongenavnene Huglet, Frode Fridlevsøn, Halvdan Frodesen, Uffe Vermundsøn og Erik Eiegod. Paa Bagstykket ere de smykkede med et Skjold med de tre Løver, omgivet med en Krands af alle Provinsvaabnene samt en Indskrift med Kristian d. 4des Navn og Titel paa

Latin. Af Tegninger ved man, at disse Kanoner have havt Hanke og en Druehank, modellerede som en kvindelig Skikkelse, der holder et Marsvin i Halen; men Hankene ere alle bortmeislede og Druehankene afbrudte. Formen af disse Kanoner er meget karakteristisk; de stærkt profilerede Baand og Afsætninger i Metallet i Forbindelse med den øvrige Forsiring give dem et eget stilfuldt Ydre. Men man behøver ikke at se meget nøje til for at opdage, at trods al Lighed er der i Konstruktionens Enkeltheder betydelige Forskjelle mellem den ene af dem, som er støbt 1604 af den Stykkestøber, Borchart Johansen Quelkmeyer, der 1588-1615 forestod Giethuset i Kjøbenhavn, og de øvrige, der ere støbte 1603—1605 af Stykkestøberen Hans Wolf Entfelder, som fra 1600 til 1615 eller 16 forestod det nye Giethus i Helsingør. — De 14pds. «Konger», som senere benævntes «de gamle Konger» i Modsætning til et Antal 24pds. Kanoner fra Kristian d. 4des senere Aar, der ligeledes vare smykkede med kronede Standbilleder, have fra første Færd været benyttede paa Flaaden, men iøvrigt ogsaa tillands, f. Ex. 1611 mod Kalmar; og senere have de vistnok gjort Tjeneste i alle de Krige, Danmark har ført i det 17de og Begyndelsen af det 18de Aarhundrede. Deres Antal i Kjøbenhavns Tøihusforraad var derfor ogsaa 1646 sunket ned fra 100 til 51 Stkr.; 1730 eiede Flaaden endnu kun 20 af dem, men 1772 slet ingen flere; det er da let at forstaa, at to af dem, som bjergedes 1873 fra Dannebrog, vare en meget velkommen Forøgelse for Artilleriets historiske Vaabensamling paa Tøihuset, hvor de nu ere de ældste danske Metalkanoner, den eier; Artillerimusæerne i Kristiania og Stockholm besidde dog tre endnu ældre danske Kanoner med Aarstallene 1541, 1542 og 1543.

Samtidigt med Kongerne bragtes der fra Dannebrog's Vrag to 8pds., $17/16$ Gods, ca. 19 Kalibre lange, oprindeligt ca. 1600 Pd. tunge Metalkanoner for Lyset; paa Bagstykket have de Kristian d. 4des Ciffer, medens Forstykket er forsiret med en Dragefigur, der har givet denne Art af

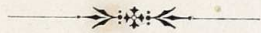
8pds. Kanoner det Navn «Drager», hvormed de i gamle Regnskaber skjælnes fra andre samtidige Konstruktioner af 8pundere, der føre endnu mere barokke Navne, saasom «Skjoldtudser», «langkoppige Slinger», «Engle med og uden Stormhuer» o. s. v. De to 1873 fundne Drager ere støbte 1623 af Rolf Borchartsen, der 1619—24 var Støbemester i det kongelige Giethus i Kjøbenhavn. Udentvivel i det samme Giethus, men ved en senere Stykkestøber, Klaus von Dam, er en tredje Drage med Aarstallet 1644 støbt, som ved den fornyede Eftersøgning 1875 fandtes i Vraget; den er noget sværere konstrueret, $\frac{9}{8}$ Gods, 19 Kal. lang og har veiet 1824 Pd.; ligesom de to af Rolf Borchartsens Støbning har den en Druehank, modelleret som en Delfin og har havt lignende Hanke, der ere bortmeislede; ligesom hine har den Kristian d. 4des Ciffer paa Bagstykket og Dragen paa Forstykket; men den er forskjellig fra hine f. Ex. derved, at den, tværtimod hvad der er sædvanligt ved ældre Kanoner, intet Mellemstykke har, men kun en enkelt Afsætning i Metaltykkelsen tæt foran Tapperne. Denne Drage fra 1644 saavel som den ene af dem fra 1623 ere indlemmede i Artilleriets historiske Vaabensamling.

For denne er det meget beklageligt, at der ikke er fundet nogen af de 4pds. Metalkanoner, som hørte til Dannebrog's Bestykning. Der kan nemlig ikke være Tvivel om, at disse 4pds. Metalkanoner maa have hørt til en Sort, af hvilken der lige fra 1604 til 1653 er blevet støbt et stort Antal dels i Kjøbenhavns, dels i Helsingørs Stykkestøberier, og som i Regnskaberne gik under Navn af «Neldeblade» eller «Stakkede Neldeblade» (i Modsætning til en i langt mindre Antal støbt Konstruktion af meget længere 4pds. «Neldebladsslinger»), fordi de paa Forstykket vare smykkede med Holstens heraldiske Neldeblad, uagtet de hverken vare støbte i Holsten eller særligt bestemte til de kongelige Fæstninger i Holsten. Endnu 1772 var der enkelte af Kristian d. 4des stakkede Neldeblade i Behold paa Søtøi-

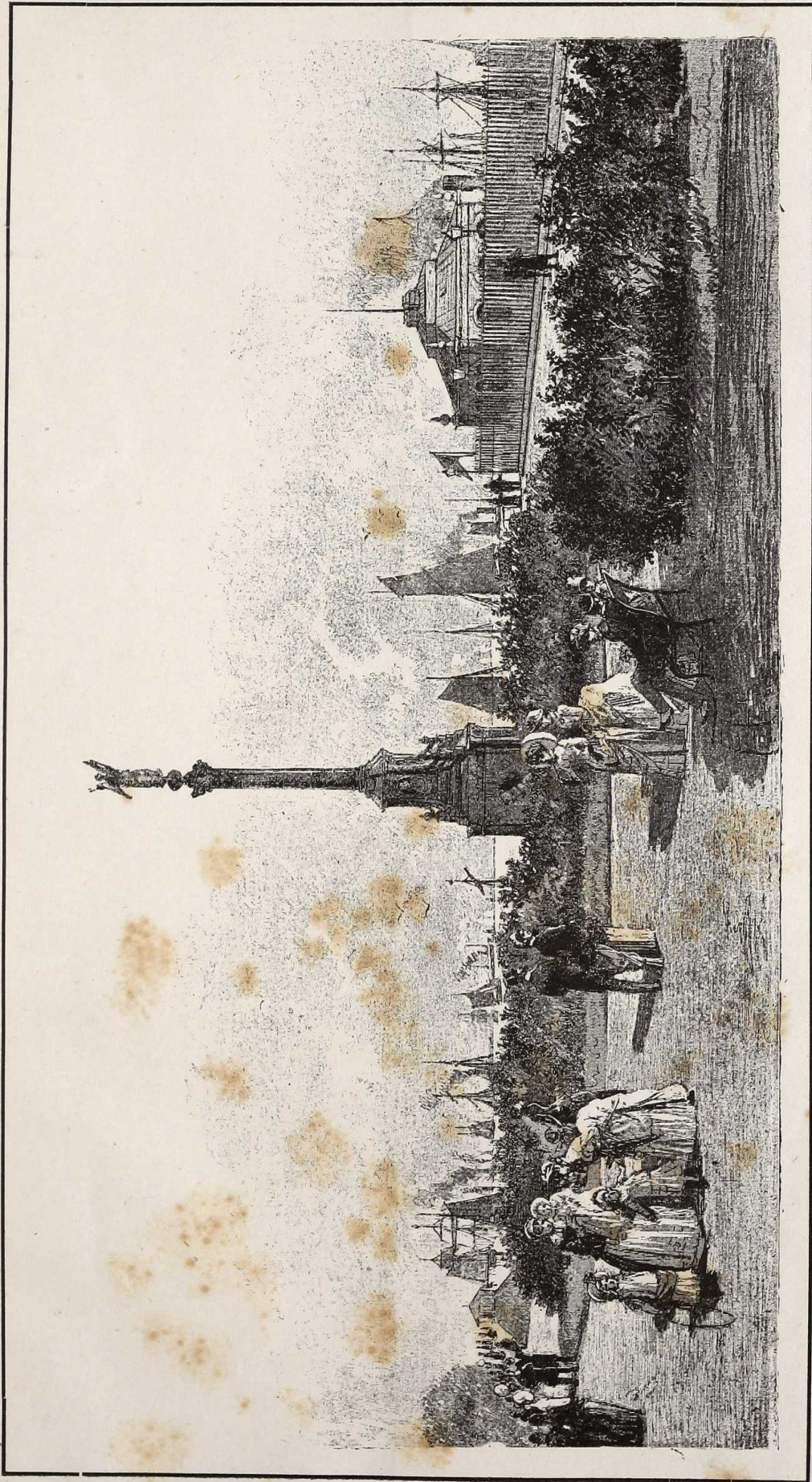
huset; nuomstunder maa man for at faa af denne Slags Kanoner at se gaa til Artillerimusæet i St. Petersborg, hvorhen to af dem støbte 1626 have forvildet sig. Det er ikke utænkeligt, at om det nogensinde maatte lykkes at bjerge alle de Metalkanoner fra Dannebrog, som endnu ligge paa Havets Bund i Kjøgebugt, vilde man deriblandt kunne finde endnu enkelte flere, hidtil kun gjennem gamle Tegninger eller slet ikke kjendte Typer af danske Kanoner fra det 17de Aarhundrede.

De fra Dannebrog's Vrag 1873 og 1875 optagne Kanoner bleve mod Bjergeløn indløste af Staten, ligeledes det fundne Anker. Dette sidste tænkes opstillet paa Orlogsværftet til en Amindelse. Fem af Kanonerne bleve som ovenfor omtalt indlemmede i Artilleriets Historiske Vaaben-samling som en høist ønskelig Berigelse af den Danmarks-historie i Bronze og Jern, som Besøgeren finder under Tøihusets Hvælvinger og paa dets Gaardsrum i Form af Skyts, der har tilhørt Hæren og Flaaden fra det 15de Aarhundrede indtil Nutiden. Et større Brudstykke af en af de «gamle Konger» blev overladt til en Privatmand, som deraf lod støbe en Klokke til Holmens Kirke. Den langt overveiende Del af Metalkanonerne og Brudstykkerne er ved Regeringens og Rigsdagens Velvillie overladt til Oprettelsen af et Mindesmærke for Iver Huitfeldt og hans Mænd; af Brudstykker og Stumper ere Figuren, Kapitælet, Medaillonerne og de øvrige Bronzeornamenter til dette Monument støbte med den nødvendige Tilsætning af nyt Metal; fire af de bedst bevarede Kanoner — nemlig en af Rolf Borchartsens 8pds. «Drager», en af Hans Wolf Entfelders 14pds. «Gamle Konger», François Roens og en af Assverus Koster van der Harts 24pds. «Halve Kartover», den sidste med et tydeligt Mærke paa Hovedet af under Fægtingen d. 4de Oktober 1710 at være truffet af en fjendtlig Kanonkugle, — ville blive opstillede som Hjørnepiller om Monumentets Fodstykke, om hvilket endeligt nogle af de mest karakteristiske Brudstykker af Kanoner

ville blive anbragte, deriblandt det Brudstykke af en «Konge», der halvsmeltet ved Skibets Brand er blevet sønderslaaet ved Explosionen og af de kolde Bølger opbevaret for at give vor Tid en Amindelse om, hvilke Rædsler gjæve danske og norske Mænd have trodset for at opfylde deres Pligt imod deres Konge og deres Fædreland.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several lines and is significantly faded.

En paatænkt Mindestøtte for Iver Huitfeldt og hans Mænd rejst paa Langelinie.

KJÖGEBUGT

d. 4de Oktober 1710.

Blaa.....Svenske Skibe
Rödt.....Danske do
-A.....Dannebrogé tilankers

